

Satu Tynkkynen

Sijaishuoltopaikkaa etsimässä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi YAMK

Sosiaaliala

Opinnäytetyö

21.4.2024

Tekijä	Satu Tynkkynen
Otsikko	Sijaishuoltopaikkaa etsimässä
Sivumäärä	58 sivua + 2 liitettä
Aika	21.4.2024
Tutkinto	Sosionomi (YAMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Ohjaajat	Lehtori Niina Pietilä
<p>Tässä opinnäytetyössä kuvataan lastensuojelutyön kehittämistoimintaa, joka on osa laajempaa laitoshoidon asiakasohjauksen kehittämistä. Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen kanssa. Kehittämistoiminnan tarve nousi esiin sijaishuoltopaikan muutospäätöksistä, joita on tilastotiedon mukaan tehty määrällisesti paljon Vantaan alueella.</p> <p>Opinnäytetyössä kehittämisen kohteena on asiakasohjausprosessin vaihe, jossa sosiaalityöntekijälle välitetään huostaanoton valmistelun yhteydessä tietoa lapsen tarpeita vastaavan sijaishuoltopaikan löytämiseksi. Opinnäytetyön keskeisenä tavoitteena on tehdä näkyväksi arviointityössä muodostetun tiedon sekä lapsen oman näkemyksen merkitys sijaishuoltopaikan valinnassa. Lapsen kiireellisen sijoituksen ajaksi nimetyillä omaohjaajilla nähdään olevan myös tärkeä rooli tässä prosessissa.</p> <p>Kehittämistyöskentelyä varten muodostettiin suunnittelutyöryhmä, joka tarkasteli kiireellisen sijoituksen aikaisesta työskentelystä koostettua kirjallista yhteenvetoa. Olemassa olevaan yhteenvetopohjaan tehtiin arviointityötä ohjaavia lisäyksiä, joiden nähtiin olevan merkittäviä kehittämistyön tavoitteen kannalta. Opinnäytetyössä kuvataan näitä yhteenvetodokumenttiin lisättyjä teemoja, jotka ovat kehittämistyön tapaamisilla käytyjen keskustelujen perusteella erityisen tärkeitä ajatellen sopivan sijaishuoltopaikan löytymistä. Teemoja peilataan opinnäytetyön teoreettiseen tietopohjaan, joka käsittelee muun muassa lasten ja nuorten kokemuksia sijaishuollosta sekä tutkimuksia koskien sijaishuoltopaikan muutoksia. Aiempien tutkimusten perusteella lapset ja nuoret pitävät laadukkaan sijaishuollon kriteerinä jatkuvuutta ja turvallisuutta, ja muilla samaan sijaishuoltopaikkaan sijoitetuilla lapsilla on vaikutusta koettuun turvallisuuteen.</p> <p>Lisäksi opinnäytetyön laadullinen aineisto koostuu kehittämistyön vaiheiden sekä uudistetun yhteenvetopohjan käyttöönoton pilotoinnin kuvaamisesta. Lastensuojelun työntekijöiltä kerättiin palautetta pilotoinnista sähköisen kyselylomakkeen avulla. Työntekijöiltä on kysytty myös heidän näkemyksiään siitä, millaisia asioita olisi hyvä tulevaisuudessa lastensuojelutyössä kehittää.</p> <p>Saadun palautteen perusteella voidaan todeta, että kehittämistoiminnalla on ollut positiivisia vaikutuksia käytännön työhön. Pilotoinnin myötä sijoitettujen lasten omaohjaajat osallistuivat aktiivisesti laitoshoidon asiakasohjauksiin. Yhteenvetopohjaan tehdyt lisäykset koettiin pääsääntöisesti onnistuneina ja lapsen oma mielipide sekä ajatukset tulivat palautteen mukaan siinä esille. Pilotoinnin haasteeksi osoittautui kehittämistä koskevan tiedon kulku. Yhteenvetodokumentin rakenteeseen toivottiin myös lisää selkeyttä.</p>	
Avainsanat	lastensuojelu, sijaishuolto, kehittäminen, arviointityö, pilotointi

Author	Satu Tynkkynen
Title	Looking for a Substitute Care Place
Number of Pages	58 pages + 2 appendices
Date	21 Apr 2024
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Master´s Degree Programme in Social Services
Instructors	Niina Pietilä, Senior Lecturer
<p>The thesis describes the development of child protection work, which is also a part of wider development of client assistance in residential care. The thesis was conducted in collaboration with the Wellbeing Services County of Vantaa and Kerava. The need for development work arose from the decisions made on changes in substitute care, because many of these decisions were made in Vantaa area compared to other locations, according to statistical data.</p> <p>The object of development in this thesis is the phase of client assistance, during which the social worker receives information in the context of taking into care. The purpose of the client assistance process is to find a place of substitute care that responds to the child's needs. The aim of the thesis is to make visible the significance of information generated by the evaluation work and child's own viewpoint when choosing a place for substitute care. The child has named instructors during the emergency placement, and their role is also important in this process.</p> <p>A planning group was designated for the development work. The planning group examined the written summary document, which is composed about the work done during the child's placement. Additions were made to the existing document layout. The purpose of the additions was to direct the evaluation work to be in line with the development work's aim. The thesis includes a description of additional themes, which are particularly important from the perspective of finding a place for substitute care. These themes are mirrored to the theoretical framework of the thesis which consists of children's and young people's experiences of substitute care and studies on changes in substitute care. Based on previous studies, children and youth think that the criteria for high-quality substitute care are stability and safety. Other children placed in the same place have an impact on the experiences of security.</p> <p>The qualitative material also comprises describing the phases of development work and piloting the introduction of the renewed document layout. Feedback on piloting was collected from child welfare employees through an electrical survey. Based on the received feedback, the development had had a positive impact on practical work. Through piloting, the named instructors of children in placement actively participated in the client assistance in residential care. The additions made to the layout of the summary document were mainly considered successful and, according to the feedback, child's own opinions and thoughts came up. Transfer of information on development turned out to be the challenge in piloting. Also, more clarity in the structure of the summary document layout was hoped for.</p>	
Keywords	child protection, substitute care, development, evaluation work, piloting

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kiireellinen sijoitus	2
2.1	Kiireellisen sijoituksen aikainen arviointi- ja selvitystyö Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen laitoshoidon yksiköissä	4
2.2	Moniammatillinen arviointityö	5
2.3	Arviointityön osaaminen ja tiedon muodostuminen	7
2.4	Arviointityön dokumentointi	9
3	Huostaanoton valmistelu	11
3.1	Tiedonmuodostus sijaishuoltopaikan valinnassa	12
3.2	Sijaishuoltopaikan muutokset	14
3.3	Monipaikkainen asuminen sijaishuollossa	16
3.4	Lasten ja nuorten kokemuksia sijaishuollosta	17
3.5	Lapsen osallisuuden tukeminen sijaishuollossa	19
4	Opinnäytetyön toteutus	21
4.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	22
4.2	Opinnäytetyöprosessin eteneminen ja menetelmälliset ratkaisut	24
4.3	Kehittämistyön suunnittelu	27
4.4	Kehittämistapaamiset opinnäytetyöprosessin aikana	29
5	Sijaishuoltopaikan valinnassa huomioitavia tekijöitä	30
5.1	Tunne-elämä ja käyttäytyminen	31
5.2	Sosiaalinen ympäristö	32
5.3	Lapsen arjen säännöllisyys	33
5.4	Lapsen kehitystä vaarantava toiminta	34
5.5	Psyykinen ja fyysinen terveys	35
5.6	Koulunkäynti	36
5.7	Perheen tilanne ja vanhemmuus	37
5.8	Lapsen ajatukset vahvuuksista, tuen tarpeesta ja sijaishuoltopaikasta	38
6	Eettisyys ja luotettavuus	41
7	Palautekyselyn tulokset	42
7.1	Asiakastyö	43
7.2	Kokemus asiakasohjauksesta	43
7.3	Yhteenvedon sisältö	44

7.4	Lapsen näkökulma	44
7.5	Yhteenvedon käyttäminen työvälineenä	45
7.6	Kokemuksia tiedonkulusta ja yhteistyöstä muiden lapsen asioista vastaavien työntekijöiden kanssa prosessin aikana	46
7.7	Ajatuksia kehittämistoiminnasta	46
8	Johtopäätökset	47
9	Pohdinta	49
	Lähteet	52

Liitteet Tiedote tutkimuksesta

E-lomakekysely pilotointiin osallistuneille työntekijöille

1 Johdanto

Lapsen sijaishuolto käsittää sekä huostaanotetun että kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen toteuttamista muualla kuin kotiympäristössä. Lapsi voidaan sijoittaa myös avohuollon tukitoimena tai kiireellisenä avohuollon tukitoimena lyhytaikaisesti laitostai perhesijoitukseen, jonka aikana arvioidaan lapsen lastensuojelun tarvetta, kuten tarvetta pidempiaikaiselle sijoitukselle tai huostaanotolle. Lapsen sijaishuoltoa toteutetaan laitoshuoltona, perhehoitona tai muulla lapsen tarpeita vaatimalla tavalla. Lapsen palvelujen tarve on arvioitava silloin, kun lapsi on siirtymässä sijaishuollon piiriin. (Räty 2020: 329, 471–472.)

Kodin ulkopuolisessa sijoituksessa oli Suomessa vuoden 2022 aikana yhteensä 17 885 lasta, joista 65 prosenttia eli 11 477 lasta oli huostaanotettuina (Tilastoraportti 24/2023: 3). Pelkästään Vantaan alueella kodin ulkopuolelle sijoitettuja 0–17-vuotiaita lapsia oli vuonna 2021 yhteensä 976, ja lapsen sijaishuoltopaikkaa koskevia muutospäätöksiä tehtiin yhteensä 217 kappaletta vantaalaisille huostassa olleille lapsille. Määrä on suhteellisesti suurin nimenomaan Vantaalla verrattuna muihin kuutoskaupunkeihin. Kiireellisesti sijoitetut lapset ovat perhehoidossa tai lyhytaikaisiin sijoituksiin tarkoitetuissa arviointiyksiköissä ja joissakin tapauksissa pitkäaikaisen sijaishuoltopaikan löytyminen voi viedä aikaa. Tällöin huostaanotetulle lapselle täytyy tehdä päätös sijaishuoltopaikan muutoksesta, kun siirrytään väliaikaisesta yksiköstä varsinaiseen sijaishuoltoa järjestävään paikkaan, jolla on osaltaan vaikutusta muutospäätösten määrään. (Kuusikko-työryhmä 2022: 38–42.)

Tämä opinnäytetyö pyrkii vastaamaan Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella (prosessin alkuvaiheessa Vantaan kaupungin) lastensuojelussa nousseeseen tarpeeseen kehittää työtä sijaishuoltopaikan muutosten näkökulmasta. Opinnäytetyössä keskitytään lastensuojelun laitoshoidon asiakasohjausprosessiin, jossa sijaishuoltoa tarvitsevalle lapselle etsitään hänen tarpeitaan vastaavaa sijaishuoltopaikkaa, ja lapsen tuen tarpeista välitetään kirjallisen yhteenvedon muodossa tietoa sosiaalityöntekijälle. Asiakasohjaus ei ole itsessään kehittämisen kohteena, vaan kehittämistyö kohdentuu lapsen tilanteen ja tuen arviointia käsittelevään yhteenvedodokumenttiin.

Kirjalliseen yhteenvetopohjaan on kehittämistyötä varten nimetyn suunnittelutyöryhmän toimesta tehty arviointityön teemoihin lisäyksiä, joiden tarkoituksena on ohjata tiedonmuodostusta ja lapsen tuen tarpeen arviointia sopivan sijaishuoltopaikan valinnassa. Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lastensuojelun arviointityössä hyödynnetään ruotsalaista BBIC-mallia (Barns behov i centrum), jonka avulla kartoitetaan lapsen elämässä olevia suojaavia tekijöitä ja riskitekijöitä (Socialstryelsen 2023: 29). Opinnäytetyön keskeisenä ajatuksena on lastensuojelulain hengessä tuoda sijoitetun lapsen näkökulmaa esiin unohtamatta arjen kohtaamisissa ja keskusteluissa syntyvää tietoa lapsen tilanteesta.

Tässä opinnäytetyössä kuvataan, miten kehittämistyötä on toteutettu ja havainnoidaan muokatun yhteenvedon pilotointia. Lastensuojelun työntekijöiltä on kerätty kyselyn avulla palautetta ja kokemuksia siitä, miten pilotointiprosessi on näyttäytynyt työssä ja millä tavoin heidän mielestään työn kehittämistä voisi jatkaa tulevaisuudessa. Kysely on osa kehittämistoiminnan arviointia. Opinnäytetyön aiheen kannalta keskeisimpiä käsitteitä ovat huostaanoton valmistelu, lapsen osallisuuden tukeminen sijaishuollossa ja tiedonmuodostus sijaishuoltopaikan valinnassa. Käsitellen opinnäytetyössäni näitä teoreettisia näkökulmia ja niihin kytkeytyvää aiempaa tutkimuksellista tietoa.

Lapsen tilannetta kokonaisvaltaisesti käsittelevää tietoa on kattavasti käytettävissä arviointi- ja selvitystyötä tekevissä sijaishuollon yksiköissä, ja työntekijöillä on osaamista tuoda sitä näkyviin sekä sanoittaa lapsen omia näkemyksiä. Sijoitettujen lasten omaohjaajien roolin vahvistaminen huostaanottoa valmistellessa tukee lapsen tarpeita vastaavan sijaishuoltopaikan löytämistä. Opinnäytetyössä tuodaan myös esiin keskeisenä näkökulmana, että lapsen osallisuutta tulee tukea sijaishuollon asiakkuuden aikana.

2 Kiireellinen sijoitus

Lastensuojelulaki määrittelee kiireellisen sijoituksen olevan ensisijaisesti toimenpide tilanteissa, joissa lapsi on välittömässä vaarassa tai sijoitukselle on muusta syystä akuutti välttämätön tarve. Kiireellinen sijoitus toimenpiteenä perustuu lapsen turvaamiseen, ja sen takia sijoituksen perusteena voi olla pelkästään päätöksentekohetkellä ja välittömästi sitä aikaisemmin voimassa olleet olosuhteet. Kiireellinen sijoitus on voimassa enintään 30 vuorokautta päätöksen tekemisestä (Räty 2020: 344, 355.) Lastensuojelulain 38 pykälän kiireellistä sijoitusta käsittävän 1 momentin mukaisesti päätöksenteosta vastaa hyvinvointialueen määräämä virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä.

Kyseistä 1 momenttia on muutettu kuvaamaan hyvinvointialueille siirtymistä, ja se on astunut voimaan 1.1.2023. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 38.)

Tuuli Lamponen (2022) tarkastelee väitöskirjassaan kiireellisen sijoituksen päätöksentekoa tuottaen tutkimuksellista tietoa sosiaalityöntekijän päivittäisen työn ja työtapojen näkökulmasta. Lastensuojelulain ohella päätöksentekoa ohjaa muu lainsäädäntö sekä erilaiset hyvinvointialueeseen tai työyhteisöön sidotut ohjeistukset, jotka voivat olla myös valtakunnallisia. Päätöksenteko rakentuu paljon sosiaalityöntekijän harkinnan varaan, jolloin päätöksentekoon kytkeytyy vaatimus vastuullisuudesta ammatillista harkintavaltaa käytettäessä. (Lamponen 2022: 16; 36–39.) Julkisen vallan käyttö velvoittaa perustuslain 22 pykälän mukaisesti turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Jotta velvoite toteutuu käytännön työssä, on virkavastuussa olevien viranhaltijoiden tunnettava perus- ja ihmisoikeuksia koskevat säännökset, tiedostettava ne julkista valtaa käyttäessään sekä huomioitava kyseiset seikat ratkaisuja tehdessään. (Araneva 2022: 7.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen mukaisesti täytyy lapsen edun olla ensisijainen määrittävä tekijä ratkaisuja tehdessä jokaisessa lasta koskevassa asiassa. Lapsen edun arvioinnissa tulee huomioida lapsen ikä, kehityksen taso, yksilölliset tarpeet ja tarkastella hänen tilannettaan kokonaisvaltaisesti. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on kaikista kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista merkittävin ajatellen lastensuojelun toteuttamista ja siihen sisältyvää päätöksentekoa. (Araneva 2022: 7–8.) Lapsen etua pohditaan lastensuojelullisia päätöksiä tehdessä yksistään jo lain asettamien velvoitteiden vuoksi. Kiireelliseen sijoitukseen päädytään ainoastaan silloin, kun sen todetaan olevan välttämätön toimenpide, sillä siinä puututaan vahvasti ihmisen itsemääräämisoikeuteen.

Lastensuojelulain 39 a pykälän mukaan on selvitettävä lapsen, vanhemman, huoltajan sekä muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastuussa olevan henkilön mielipide ja käsitys asiasta ennen kiireellisen sijoituksen päätöksen tekemistä. Selvittämättä jättäminen voidaan tehdä silloin, jos siitä aiheutuvan asian käsittelyn viivästyminen saa aikaan haittaa lapsen terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 39 a.) Kiireellisen sijoituksen päätöksen täytyy sisältää tieto lapselle valitusta sijaishuolto paikasta ja perustelut paikan valinnalle. Sijoituspäätöksen teon ja asi-

anosaisten mielipiteiden selvityksen yhteydessä on lähtökohtaisesti tiedotettava vanhempia siitä, mihin sijaishuoltoapaikkaan lapsi sijoitetaan ja millä tavoin vanhempien yhteydenpitoa lapseen toteutetaan. (Räty 2023: 417.)

Mielipiteen selvittämisellä ei viitata hallintolain 34 pykälän mukaiseen kuulemiseen. Lapsen sijoittamista koskeva mielipide on mahdollista selvittää kasvokkain keskustellen tai puhelimen välityksellä silloin, kun on varmuus asianosaisen henkilöllisyydestä. Asiaan osallisen henkilön mielipide ja käsitys selvitetään koskien kiireellisen sijoituksen edellytyksiä ja sijaishuoltoapaikkaa. Tilanteeseen voi liittyä tarve arvioida myös kiireellisen avohuollon tukitoimenpiteen järjestämistä, mikäli se on työntekijän harkinnan mukaisesti sovelias ja riittävä ratkaisu lapsen edunmukaisen huolenpidon varmistamiseksi. Tällöin mielipiteen selvittämisen yhteydessä on mahdollista selvittää myös 12 vuotta täyttäneen lapsen ja hänen huoltajansa suostumus koskien avohuollon tukitoimenpiteen järjestämistä. (Araneva 2022: 471-472).

2.1 Kiireellisen sijoituksen aikainen arviointi- ja selvitystyö Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen laitoshoidon yksiköissä

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lastensuojelun arviointi- ja selvitystyön neljä laitoshoidon yksikköä on tarkoitettu lastensuojelun asiakkuudessa oleville lapsille ja nuorille, joiden on arvioitu tarvitsevan laitoshoidon sijoitusta kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Asiakkaaksi tullaan sosiaalityöntekijän tekemällä sijoituspäätöksellä. (Vantaan ja Keravan hyvinvointialue 2024). Sijoitusjakson ajan työskennellään yksilöllisesti lapsen kanssa, mutta yhteistyötä tehdään sekä perheen että verkostojen kanssa ja arviointityötä toteutetaan moniammatillisesti erilaisia menetelmiä hyödyntäen.

Lapsen asioista vastaa lapsen oma sosiaalityöntekijä, ja sijoituksen aikainen suunnitelma tehdään yhdessä asiakkaiden kanssa (Vantaan ja Keravan hyvinvointialue 2024). Sijoitusjakson aikana selvitetään lapsen ja perheen tuen tarvetta sekä arvioidaan lapsen kotiinpaluun mahdollisuutta ja huostaanoton tarvetta. Lastensuojelun arviointityö pohjautuu Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella ruotsalaiseen Barns behov i centrum, tutummin BBIC-malliin. Mallin tarkoituksena on luoda sosiaalipalveluiden työlle rakennetta ja systemaattisuutta, ja siinä keskitytään lapsen tarpeisiin sekä hänen ainutlaatuiseseen elämäntilanteeseensa (Socialstryelsen 2023: 8).

Lastensuojelutyössä tavoitteena on vaikuttaa kokonaisvaltaisesti lapsen ja perheen tilanteen muutoksen edistämiseksi ja tuen saamiseksi sillä tavoin, että lapsen olisi mahdollista saada tarvitsemansa turva ja huolenpito (Hietamäki 2016: 28).

BBIC-mallin rakenne on esitelty kolmion muodossa, jonka keskiössä on lapsen tarpeet ja kolmion sivuilla ovat kuvattuna lapsen kehitys, perhe ja ympäristö sekä vanhempien kyvyt ja taidot. Eri osa-alueet ovat tärkeitä psykososiaalisin ongelmiin liittyvien suojaavien tekijöiden ja riskitekijöiden tunnistamisessa. (Socialstryrelsen 2023: 27.) Lapsen tuen tarpeisiin perustuva viitekehys mahdollistaa lapsen ja hänen perheensä kokonaisuuden arvioinnin.

2.2 Moniammatillinen arviointityö

Yhteistyön käsitettä on kuvattu sosiaali- ja terveysalaan kohdentuvassa tutkimuksessa erilaisin ilmauksin. Yhteistyötä on kuvailtu esimerkiksi vuorovaikutuksen vaihtoalueena, jaettuna asiakkuutena tai jaettuna asiantuntijuutena. Moniammatillisuudesta puhuttaessa on erityisesti suomalaisessa keskustelussa käytetty myös dialogisuuden, moniäänisyyden ja yhteisen tiedonmuodostuksen käsitteitä. Moniammatillinen toiminta voi olla yhteistoimintaa eri verkostojen välillä, viranomaisten tekemää yhteistyötä tai esimerkiksi organisaatioissa toteutettavaa sisäistä tai ulkoista yhteistyötä. (ks. Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019: 16-17.)

Tässä opinnäytetyössä moniammatillisuutta tarkastellaan erityisesti organisaation sisäisenä prosessina, jossa lastensuojelun ammattilaiset tekevät yhteistyötä yhteisen päämäärän eli lapsen edun ja tarpeiden mukaisen ratkaisun löytämiseksi. Yhteistyön tarkoituksena on muodostaa yhteistä tietoa, joka rakentuu dialogisessa vuorovaikutuksessa, ja jossa tulee näkyviin eri ammattilaisten asiantuntijuus ja moniääniset näkemykset. Moniäänisyydellä ei tavoitella ainoastaan toisten osapuolten kuulemistä, vaan moninaisten äänten huomioimista siten, että jokaisen osallistujan ymmärrys käsitelystä aiheesta kasvaa (Mönkkönen, Leinonen, Arajärvi, Hovatta, Tusa & Salokangas 2019: 55).

Moniammatillinen yhteistyö ja erilaisiin näkökulmiin sekä tarkastelukohtiin painottuvan osaamisen jakaminen sisältyvät olennaisesti ammatillisen arvioinnin tuottamiseen. Jotta olemassa olevaa tietoa voi kokonaisvaltaisesti hyödyntää, on luotava tiedon jakamisen mahdollistavia rakenteita sekä varattava riittävästi aikaa ammatilliselle ja reflek-

toivalle keskustelulle. Monitoimijaisuutta sisältävä yhteistyö ei tarkoita ainoastaan tiedonvaihtoa, vaan siihen kuuluu myös kokonaisvaltaisen tuen suunnitteleminen lapselle ja perheelle (Jaakola & Vornanen 2024: 120).

Työntekijöiltä edellytetään uskallusta tarkastella asioita uudelta näkökulmasta sekä kykyä kyseenalaistaa entisiä oletuksia ja käsityksiä, kun tehdään tiivistä yhteistyötä toisten ammattilaisten kanssa. Tällöin puhutaan työskentelystä, joka ylittää asenteellisia rajoja. Jokaisella työntekijällä on käytössään tietynlainen omaksuttu tietopohja ja tapa käsittää asiakkaiden haasteet sekä käsitellä niitä koskevia vaihtelevia ratkaisumahdollisuuksia. Työntekijän substanssiosaaminen eli omaan erityisalaan liittyvä tietojen ja taitojen hallinta kehittää ammatti-identiteettiä, joka taas osaltaan voimistaa ammattilaisten välistä yhteistyötä. (ks. Kekoni ym. 2019: 31.) Moniammatillinen yhteistyö eli erilaisten koulutustaustojen omaavien työntekijöiden välinen vuoropuhelu ja näkemysten yhteensovittaminen asettavat siten tietynlaiset odotukset tiimin jäsenille.

Kiireellisen sijoituksen aikaiseen työskentelyyn sisältyy myös yhteistyötahojen kanssa tehtävää verkostotyöskentelyä. Kokonaisvaltainen lapsen ja perheen tuen ja tarpeiden kartoittaminen edellyttää moniammatillista työskentelytapaa, sillä lapsen tuen tarve voi näyttäytyä eri tavoin esimerkiksi koulun arjessa kuin koti- tai laitospäristössä. Jari Sinkkonen (2015) toteaa, että joissakin tapauksissa lapsi tulee lasten- tai nuortenpsykiatrian osastolta sijoitetuksi. Lapsen hoidosta ja tehdyistä tutkimuksista kerätty tieto on kartoitettava perusteellisesti, jotta saadaan selville, onko tarvittavissa tutkimuksissa puutteita. Sijoituksen onnistuminen edellyttää tietoa lapsen kokonaisvaltaisesta terveydentilasta sekä mahdollisen hoidon tarpeen arvioimista ennen sijoitustoimenpiteitä (Sinkkonen 2015: 149-151.)

Timonen-Kallio, Hämäläinen ja Laukkanen (2016) käsittelevät artikkelissaan lastensuojelun ja mielenterveyspalvelujen käytännön kokemuksiin ja käsityksiin liittyvää tutkimusta. Ammattilaisten haastatteluissa ilmeni, että psykiatrian puolen työntekijät eivät tunteneet lastensuojelullisia toimia riittävästi ja lastensuojelun työntekijät puolestaan kokivat, että heidän kuulematta jättämisensä johtaa lapsen huonosti suunniteltuun ja kiireiseen paluuseen lastensuojelulaitokseen. Psykiatrian työntekijät ehdottivat, että yhteistyömallia voisi kehittää esimerkiksi ennakoivampaan suuntaan tarjoamalla enemmän verkostotapaamisia lastensuojelulaitoksen tiloissa. Molempien alojen edustajat toivoivat vahvasti, että lapsen vastuutyöntekijä olisi enemmän mukana hoidon suunnitte-

lua koskevista kokouksista, koska hän tietää parhaiten lapsen jokapäiväisestä elämästä ja hänellä on arvokasta tietoa hoidon suunnittelua ajatellen. Lastensuojelun työntekijät toivoivat lisää tietoa esimerkiksi psykiatrian hoitokäytännöistä. Psykiatrian työntekijät halusivat puolestaan enemmän tietoa lastensuojelun ja sijaishuollon kasvatustoiminnasta sekä lastensuojeluyksiköiden tiloista. (Timonen-Kallio ym. 2016: 394-399.)

Hesjedal, Hetland ja Iversen (2015) puolestaan ovat tutkineet haastattelujen avulla norjalaisten opettajien ja sosiaalityöntekijöiden välistä, monialaista tiimityöskentelyä selalaisten lasten asioissa, joiden tilanteessa oli nähtävissä selkeä tarve moniammatilliselle avulle. Lapsilla esiintyi riskikäyttäytymistä, kuten koulusta vetäytymistä tai päihteidenkäyttöä. Useat tutkimukseen osallistuneet työntekijät pitivät tärkeänä sitä, että monialaisissa tapaamisissa keskitytään positiiviseen muutokseen ja ammattilaisilla on ymmärrystä riskiryhmässä olevien lasten arkielämästä. Huomiota tulisi heidän mukaansa kiinnittää siihen, että lasta autetaan tarkoituksenmukaisella tavalla. Haastateltavien mielestä nähtävissä oli ammattilaisten yhteinen kiinnostus tehdä lapsen tarpeet näkyviksi. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että monialainen työskentely koettiin toimivaksi tavaksi vaikuttaa lapsen auttamiseksi. (Hesjedal ym. 2015: 437-443.)

Edellä esitellyt tutkimukset tuovat esille näkökulmia lasten ja nuorten kanssa tehtävään monialaiseen työhön. Jaakola & Vornanen (2024) toteavat, että monitoimijaisuutta ja verkostoyhteistyötä sisältävä arviointi saattaa selkeyttää lapsen ja perheen elämässä jo entuudestaan olevia tukiverkostoja. Tällöin lähiverkoston arvioinnin ohella myös lapsi ja vanhemmat muodostavat samanaikaisesti käsitystä omasta verkostostaan, josta he mahdollisesti voivat saada itselleen tukea. (Jaakola & Vornanen 2024: 119.)

2.3 Arviointityön osaaminen ja tiedon muodostuminen

Lamponen ja Repon (2022) mukaan arvioinnin ydin muodostuu lapsen keskittyvästä tiedosta, jonka avulla sosiaalityöntekijä jäsentää lapsen tilanteeseen vaikuttavia tekijöitä. Arvioinnissa on tarkasteltava myös koko perheen tuen ja avun tarvetta. Lasta koskevassa päätöksenteossa korostuu arvioinnin rooli, sillä ratkaisun tekemistä edellyttää tarkka ja laadukas arvio lapsen edusta ja hänen tilanteestaan. (Lamponen & Repo 2022.) Lapsen ja perheen tilannetta käsittelevä perusteellinen arviointi pitää sisällään riittävästi tietoa niin lapsen kuin vanhempien elämänhistoriasta, aiemmista tukitoimista sekä arvion työskentelyn onnistumisesta. Kokonaisvaltaisen arvioinnin tekeminen on

erittäin tärkeää etenkin silloin, kun kyseessä on kestoaltaan pitkäaikainen asiakkuus ja lapsen hyvinvoinnin kannalta riskialttiit olosuhteet ovat pitkittyneet. (Jaakola & Vornanen 2024: 117.)

Anne-Mari Jaakola (2020) kuvaa arviointia prosessina, jossa keskitytään tiedonkäsitteilyyn ja päättelyyn. Arviointia ja päätöksentekoa ei pidä käsitellä erillisinä asioina, sillä niillä on olennainen rooli osana lastensuojelun sosiaalityön asiakasprosessin kokonaisuutta. Tämän lapsen asiakkuuden aikaisen prosessin tavoitteena on, että arviointi ja päätöksenteko edistävät muutosta lapsen tilanteessa. (Jaakola 2020: 34.) Hepworthin ja Larsenin (1990) mukaan arviointi tulisi käsittää läpi lapsen asiakkuuden jatkuvana prosessina, johon sisältyy lapsen tilanteen suunnitelmallinen seuranta sekä sille asetettujen tavoitteiden säännönmukainen tarkastelu ja uudelleenarviointi. Tällöin arviointiprosessi antaa tietoa yksilökohtaisten tavoitteiden toteutumisesta käytännön työn lopputuloksena. (ks. Jaakola 2020: 34.)

Kiireellisen sijoituksen aikana arviointitieto rakentuu esimerkiksi arjessa tapahtuvasta päivittäisestä vuorovaikutuksesta työntekijöiden, lapsen ja tämän perheen välillä. Arviointi voidaan nähdä samanaikaisesti työskentelyprosessina, johon liittyy olennaisesti asiakkaiden osallisuus sekä yhteisesti rakennettu tieto ja asetetut tavoitteet (Jaakola & Vornanen 2024: 118). Sijoituksen aikainen työskentely tapahtuu yhteistyössä perheen kanssa ja vanhemmat kaipaavat myös keskustelutukea sekä ohjausta lapsen tukemiseksi haasteissa. Lapsen tai vanhemman hyvinvointiin liittyvät haasteet useimmiten kuormittavat jokaista perheenjäsentä ja vaikuttavat heidän keskinäiseen vuorovaikutukseensa. Koko perheen kanssa työskentely on tärkeässä roolissa positiivisten sekä pysyväluontoisten muutosten aikaansaamiseksi.

Lapsen edun arvioimiseen liittyy olennaisesti tehtävä selvittää lapsen suhdetta vanhempiinsa ja muihin läheisiin ihmisiin sekä näiden ihmissuhteiden merkitys lapsen kannalta. Työntekijöiden on mahdollista tukea vanhempia ymmärtämään lapsensa haasteita ja toisaalta myös hyväksymään omat kehityskohdat kasvattajana ja kannustaa heitä hakemaan apua muutosten tekemiseksi. Lapsella on oikeus hyviin ja lämpimiin emotionaalisiin suhteisiin. Viranomaisten on otettava nämä seikat huomioon päätöksenteossa ja turvattava lapsen tunnesiteiden pysyvyys, sillä se on todella merkittävää lapsen tulevaisuuden näkökulmasta. (Räty 2023: 17.)

Lapsen osallistumista arviointiin voidaan kuvailla prosessina, jossa lapsen ja vanhempien tieto kytkeytyvät yhteen ja myös vanhemmat ovat kuulemassa lapsen esiin tuomia asioita. Kyseinen toimintamalli voi parhaassa tapauksessa myötävaikuttaa lapsen ja vanhemman suhteen ja hyvinvoinnin paranemiseen sekä mahdollistaa lapsen ja vanhemman keskinäisen ymmärryksen, kun he kuulevat toistensa näkökulmia. (Tulensalo & Muukkonen 2016: 111.)

Vieraskielisten lasten hyvinvoinnin arviointia käsittelevässä tutkimuksessa on nimetty työskentelyn kehyksiä, jotka tuovat esiin vieraskielisten asiakkaiden kanssa tehtävän työn erityispiirteitä. Tutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden mukaan lastensuojelussa on vakiintunut käytäntö kielipalvelujen käyttämiseen ja ilmiselvänä nähtiin, että tulkin on oltava paikalla, mikäli suomi ei ole asiakkaan äidinkieli. Kulttuurikehyksen painopisteenä oli lapsen taustaa koskevat tekijät, jotka johtivat lastensuojelun väliintulon tarpeeseen. Kulttuurilliset erot näkyivät esimerkiksi siten, että asiakkaiden kulttuurin tavat nähtiin lapselle haitallisiksi tai asiakkaiden oli vaikea hyväksyä suomalaisen lastensuojelun toimintatapaa, koska asiakkaan lähtömaan palveluissa meneteltiin eri tavalla. Suomen lainsäädäntö ja tutkimustieto lasten kehityksestä olivat asioita, joista käytiin keskustelua asiakkaiden kanssa. Asiakkaan näkökulmien ymmärtämiseen sekä omien näkemysten selittämiseen on käytettävä paljon aikaa. Vanhempien riittämätön kotouttaminen nähtiin lapsen hyvinvoinnin kannalta haitallisena tekijänä, johon liittyi kielitaidottomuutta ja vähäistä tuntemusta suomalaisesta yhteiskunnasta. Tilanteen taustalla voi vaikuttaa myös trauma tai muunlaisia haasteita. (Heino, Jäppinen & Veistilä 2023: 522-532.)

Moniammatillisessa arviointityössä keskeistä on tähdätä yhteisesti jaettuun ymmärrykseen lapsen kokonaistilanteesta ja hyvinvoinnista. Arviointiin sisältyy lapsen tilanteeseen liittyvien riskien tunnistaminen ja niiden edellyttämien tarvittavien toimenpiteiden käsittäminen. Työntekijöiltä edellytetään ymmärrystä myös siitä, millä tavoin riskien ja niihin vastaamisen arviointia toteutetaan lastensuojelussa ja sen rajapinnoilla. (Lampinen & Repo 2022.)

2.4 Arviointityön dokumentointi

Lapsen sijoituksen aikaisen työskentelyn dokumentointi on tärkeä osa prosessia, jossa havainnoidaan lapsen ja perheen toimintaa arjessa sekä pyritään tuomaan esille heidän vahvuutensa ja tuen tarpeensa kirjallisessa muodossa. Sosiaalityön dokumentointi

on vaikuttavuudeltaan suurta, ja asiakirjan laatija käyttää valtaa aina, kun täytyy tehdä valintoja koskien asiakirjan sisältöä (Kääriäinen 2016). Asiakkaalla on oikeus saada tietoa siitä, miksi ja millaisin keinoin arviointia toteutetaan. Asiakkaan täytyy myös halutessaan saada kuulla luovuttamiensa tietojen käyttötavasta ja siitä, mitä asioita työntekijä on kirjannut. (Jaakola & Vornanen 2024: 119.) Työntekijällä on puolestaan velvollisuus työssään noudattaa, mitä laissa säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä asiakastietojen käsittelystä (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015 § 4).

Osana arviointityötä voi toteuttaa osallistavaa kirjaamista ja tehdä kirjaamisen avulla näkyväksi asiakkaan näkökulmaa (ks. Jaakola & Vornanen 2024: 119). Omassa työssäni olen toteuttanut osallistavaa dokumentointia esimerkiksi siten, että lapsi on osallistunut päivittäisraportin kirjaamiseen arvioimalla itse omasta näkökulmastaan päivän sujumista. Kääriäisen (2007) mukaan työskentelyyn tulee uusia tilaisuuksia dialogisuudelle silloin, kun työntekijä toimii avoimemmin suhteessa asiakkaaseen. Tällöin asiakkaalle avautuu mahdollisuus esittää kysymyksiä koskien työntekijän tekemiä valintoja ja havaintoja. Työntekijä saa samanaikaisesti tilaisuuden varmistaa, että on ymmärtänyt oikein asiakkaan kertomat asiat. (Kääriäinen 2007: 27.)

Merkittävää on asiakkaan kohtaamisen lisäksi myös tapa, jolla työntekijä puhuu ja sopii yhdessä asiakkaan kanssa asiakirjojen sisällöstä (ks. Kääriäinen 2016). Asiakkaan osallisuuden lisääminen ei kuitenkaan merkitse sitä, että asiakirjoihin kirjataan ainoastaan asiakkaan näkökulmasta tai jätetään kirjaamatta asiat, joita asiakas ei halua lisättävän asiakirjoihin. Kun työntekijällä ja asiakkaalla on eriävät tulkinnat tilanteesta, tulee asiakirjassa olla kuvattuna nämä toisistaan poikkeavat näkemykset ja työntekijän täytyy kyetä perustelemaan oma näkökulmansa. (Laaksonen ym. 2011: 42-43.)

Jylhä ja Kuusisto (2021) nimeävät asiakastietojen dokumentointia ohjaaviksi ajatuksiksi asiakkaan osallisuuden, asiakaslähtöisen ja eettisen työskentelytavan sekä läpinäkyvyyden asioita kirjatessa (ks. Jaakola & Vornanen 2024: 119). Kekonin ym. (2019) mukaan asiakkaan kunnioittaminen, yksilöllisyyden huomioon ottaminen sekä asiakkaan tarve tulla kuulluksi häntä koskettavissa asioissa ovat merkittävässä roolissa asiakas-keskeisyydestä tai asiakaslähtöisyydestä puhuttaessa. Tämä on kaikenlaisessa asiakastyössä keskeinen arvolähtökohta, jonka täytyy ohjata asiakasta koskevia ratkaisuja tehdessä. (Kekoni ym. 2019: 17.)

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lastensuojelun arviointi- ja selvitystyötä tekevien laitoshoidon yksiköiden arjessa tapahtuvissa spontaaneissa kohtaamisissa jaetaan tärkeää tietoa lapsesta ja hänen tuen tarpeistaan. Työntekijän on osattava kirjata päivittäiseen dokumentointiin keskeisimmät asiat sekä kuvata lapsen ja perheen tarpeet kiireellisen sijoituksen aikaisesta työskentelystä koostettuun kirjalliseen yhteenvetoon. Asiakkaita koskeviin asiakirjoihin dokumentoidut tiedot ovat merkityksellisiä sekä asiakkaan itsensä että muiden työntekijöiden tekemän työn ja päätöksenteon näkökulmasta (Laaksonen ym. 2011: 53).

3 Huostaanoton valmistelu

Lastensuojelulaki velvoittaa ottamaan lapsen huostaan ja järjestämään hänelle sijaishuoltoa silloin, kun lapsen huolenpidon tai muiden kasvuolosuhteiden puutteellisuus vaarantavaa vakavasti lapsen terveyden tai kehityksen. Huostaanoton perusteena voi olla myös lapsen oma toiminta, jos hän vaarantaa vakavasti terveystään tai kehitystään päihteidenkäytöllä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muunlaisella niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Edellä mainittuihin toimenpiteisiin voidaan ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole mahdollisia, soveliaita tai riittäviä lapsen edun mukaisen huolenpidon järjestämiseksi, ja sijaishuollon arvioidaan olevan lastensuojelulain keskeisiä periaatteita koskevan 4 pykälän nojalla lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 4, § 40.)

Kun lapsi on kiireellisesti sijoitettu ja on syytä aloittaa huostaanoton valmisteleminen, on sosiaalityöntekijöiden valmisteltava huostaanotto kiireellisen sijoituksen aikana eli viimeistään 60 päivän kuluttua (Pösö & Huhtanen 2017: 32). Sosiaalityöntekijän käyttämä harkinta on keskeisessä asemassa huostaanottoprosessin käynnistymisessä, ja suomalaisessa lastensuojelussa huostaanoton valmisteleminen edellyttää sosiaalityössä työparin yhteistä harkintaa, jossa moniammatillinen näkökulma tuo lisäystä asiantuntemukseen (Pösö 2016).

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla on lastensuojelulain 41 pykälän mukaisesti valmistella huostaanottoa sekä järjestettävää sijaishuoltoa käsittelevät asiat yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa. Tukena valmistelutyössä täytyy olla käytettävissä oikeudellista ja muuta asiantuntemusta, jota tarvitaan lastensuojelun toteuttamisessa. Lastensuojelulain 14 pykälän mukaisesti hyvinvointialueen tulee asettaa lastensuojelun asiantuntijaryhmä,

joka rakentuu moniammatillisesti sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista lastensuojelutyössä tarvittavista asiantuntijoista. Lastensuojelun asiantuntijaryhmän tehtävänä on avustaa sosiaalityöntekijää lapsen huostaanottoa sekä sijaishuoltoa koskevien asioiden valmistelussa ja muussa lastensuojelun toteuttamisessa. Tämän lisäksi asiantuntijaryhmä antaa lausuntoja, joiden on tarkoitus toimia lastensuojelullisia toimenpiteitä käsittävän päätöksenteon tukena. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 41, § 14.)

Lapsella ja hänen vanhemmillaan on lainmukainen oikeus tulla virallisesti kuulluksi ja tutustua lastensuojelullisiin asiakirjoihin, jotta he voivat antaa asiassa oman mielipiteensä. Jos lapsen huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa tai siihen liittyvää sijoitusta sijaishuoltoon, siirtyy asia hallinto-oikeuden ratkaistavaksi (Lastensuojelulaki 417/2007 § 43).

3.1 Tiedonmuodostus sijaishuoltopaikan valinnassa

Lapset ja nuoret ovat oikeutettuja saamaan osakseen sellaista valvontaa ja siihen sisältyvää hyvää huolenpitoa, jossa on huomioitu lapsen ikä sekä hänen yksilölliset olosuhteensa. Päätöksenteossa on asianmukaisesti huomioitava myös se, millä tavoin erilaiset vaihtoehdot varmistavat lapselle turvaten kasvuympäristön. Lapsi on saattanut elää maalais- tai kaupunkiolosuhteissa, jolloin kasvuympäristön vaihtumisella päinvastaiseen elämäntapaan ja elinympäristöön voi olla haitallisia vaikutuksia lapseen ja hänen tahtonsa sitoutua esimerkiksi järjestettyyn sijaishuoltoon. (Räty 2020: 16-17.) Tällöin on sijaishuollon aikaisessa työskentelyssä keskityttävä siihen, miten lasta voidaan tukea muutokseen sopeutumisessa ja sijaishuoltopaikkaan kiinnittymisessä.

Lastensuojelulaki velvoittaa kiinnittämään huomiota päätöksenteossa lapsen etuun. Sijaishuoltopaikkaa valitessa täytyy huomioida etenkin huostaanoton perusteet ja lapsen tarpeet sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden hänelle tärkeiden ihmissuhteiden ylläpito ja hoidon yhtäjaksoisuus (Lastensuojelulaki 417/2007 § 50). Sijaishuoltopaikassa tulisi toimintatapojen ja puitteiden lisäksi tarkastella myös lapsen asiakasprosessia ja sen hyvälaatuisen järjestämisen edellytyksiä. Sijaishuollon ongelmia pystyttäisiin estämään ja havaitsemaan paremmin silloin, kun lapsi tunnetaan ja häntä kuullaan. (Korhonen & Eriksson 2021: 31-33.) Aikuiset voivat yhteisen ennakoivan keskustelun kautta tukea lasta itsenäisesti päättämään ja ymmärtämään arjen rajojen tarpeellisuuden esi-

merkiksi silloin, kun pyrkimyksenä on tukea päihteettömyyttä. Tällä tavoin lapsen kokemusta rajoitetuksi tulemisesta ei sivuuteta, vaan mietitään, millaisin positiivisin keinoin lasta voidaan ikätasoisesti tukea itsenäisessä ratkaisunteossa. (Lindqvist & Kekkonen 2023: 136.)

Sijaishuoltoapaikan sijainti voi olla kokemuksen mukaan lapselle merkittävä tekijä, kun toiveena on esimerkiksi pitää säännöllisesti yhteyttä läheisiin tai säilyttää mahdollisuus tuttuun opiskelupaikkaan. Lapsen oma toive saattaa olla ristiriidassa aikuisten näkemysten suhteen. Tällainen tilanne voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun lapsi ei koe päihteidenkäyttöään omaa kehitystään vaarantavana tekijänä, eikä halua fyysistä etäisyyttä ympäristöön, jossa päihteidenkäyttö on ollut mahdollista. Aranevan (2022) mukaan lapselle on mielipidettä selvitettäessä tuotava esiin, ettei mielipiteen huomioiminen merkitse sitä, että lastensuojelun toimenpide ratkaistaan lapsen mielipiteen tai toiveen mukaisesti, mikäli se ei päätöksentekijän arvion mukaan vastaa lapsen etua. Lapselle on hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti kerrottava ratkaisusta ja selvennettävä, miten hänen näkemysensä huomioitiin päätöstä tehdessä. (Araneva 2022: 319.)

Sijoituksen onnistumisen näkökulmasta on tärkeää, että lapsen perheen kanssa tehdään tavoitteellista vanhemmuustyötä yksilölliset voimavarat huomioon ottaen. Mia Pitkäsen (2011) tutkimuksessa haastateltiin vanhempia heidän kokemuksistaan liittyen lapsen sijaishuoltoon ja hyvä yhteistyö sijaishuoltoapaikan kanssa oli vaikuttava tekijä vanhempien tyytyväisyyteen. Kokemukseen onnistuneesta yhteistyöstä vaikutti se, kun vanhemmalle tarjottiin mahdollisuus olla tietoinen lapsen arjen sujumisesta. Sijaishuolto näyttäytyi lapsen tilaisuutena ja erityisesti merkittävänä pidettiin sitä, että oli itse saanut osallistua sijaishuoltomuodon valintaan. Laitoshoidon osalta vanhemmat kokivat tärkeänä, että sijaishuoltoapaikan kanssa pystyi keskustella erimielisyyttä herättävissä tilanteissa, ja että odotukset vanhempia kohtaan olivat johdonmukaisia (Pitkänen 2011: 77-80.)

Sijaishuoltoapaikkaa valittaessa on otettava huomioon myös lapsen kulttuuri- ja uskonto- tausta sekä kielellisyyteen liittyvät tarpeet. Näiden taustatekijöiden huomioon ottamisen on tultava esiin lapsen sijaishuoltoapaikan valintaa käsittelevistä valmisteluasiakirjoista ja niistä tulisi ilmetä myös, millä tavoin lapsen yhteydenpito läheisiin ihmisiin sekä aikaisempaan kasvuympäristöön turvataan (Araneva 2022: 829.)

Sijoitetuista nuorista huomattavan monella on tutkimustiedon mukaan psyykkistä oireilua ja osa heistä tarvitsee myös psykiatrista hoitoa. Osana LANUPS-tutkimushanketta toteutettiin yksilöhaastatteluja nuorille aikuisille, joilla on lastensuojelun sijaishuollon asiakkuus sekä tarve mielenterveydelliselle tuelle. Haastattelujen perusteella nuoret toivoivat mielenterveyttä tukevalta hoitosuhteelta pysyvyyttä ja luotettavuutta, ja että heidän toimijuutensa nähtäisiin. (Löfblom ym. 2024: 173, 195.)

3.2 Sijaishuoltopaikan muutokset

Päätös sijaishuoltopaikan muuttamisesta on tehtävä ennen kuin lapsi siirretään toiseen sijaishuoltopaikkaan, eikä päätöstä ole mahdollista tehdä takautuvasti. Mikäli lapsen edun toteutuminen edellyttää tilanteessa akuuttia toimenpidettä, voidaan sijoittaminen uuteen sijaishuoltopaikkaan tehdä suullisella päätöksellä. Sijaishuollon muutosta käsittelevässä kirjallisessa päätöksessä täytyy tuolloin käydä ilmi kiireellisyyden ja päätöstä koskevan välittömän täytäntöönpanon perusteet. (Räty 2023: 608.)

Tuija Eronen (2013) toteutti seurantatutkimuksen huostaanotettujen lasten instituutio-naalisista poluista. Tutkimus toteutettiin muun muassa lapsen sijoitukseen liittyvässä historiassa tapahtuneiden paikanvaihdosten ja niihin juontaneiden syiden näkökulmasta. Tutkimuksessa käy ilmi, että sijaishuoltopaikan muuttaminen voi tulla kyseen esimerkiksi silloin, jos lapsen kasvuympäristössä ja sosiaalisissa suhteissa ilmenee vakavaa väkivaltaa sijaishuollon aikana tai lapsen psyykkinen sairastuminen vaatii pitkäkestoisempaa psykiatrista hoitoa. Vanhempien ja perheen kuntoutumisprosessit tai niiden katkeaminen voivat myös vaikuttaa lapsen kohdalla sijaishuoltopaikan muutosten kasvuun. Sijaishuollon muutospäätöksiä saattaa edeltää lapsen karkailu, jolloin hän kieltäytyy olemasta sijaishuoltopaikassa. Tutkimuksessa todetaan, että lapsella voi olla virallisesti sijaishuoltopaikka, mutta oikeasti hän on jossakin täysin muussa ympäristössä. Tällöin voidaan Riitta Laakson (2019) määritelmän mukaan puhutaan rinnakkaisesta monipaikkaisesta asumisesta, jolloin nuoren virallinen asuinpaikka on lastensuojelulaitos, mutta yhtäaikaisesti hän asuu tuttavien ja kavereiden luona. (Eronen 2013: 56-57, Laakso 2019: 8.)

Sijaishuoltopaikan muuttaminen voi joissakin tilanteissa olla välttämätöntä lapsen turvaamiseksi, mutta sen negatiivisia vaikutuksia on myös tunnistettu tutkimuksissa. Unrau, Seita & Putney (2008) keräsivät tutkimuksessaan tietoa jo aikuistuneilta amerikkalaisilta, jotka ovat olleet sijaishuollon asiakkuudessa, ja joilla oli kokemusta kahdesta tai

useammasta paikasta sijaishuollon aikana. Useat tutkimukseen osallistuneista kokivat paikanvaihdosten myötä, etteivät pystyneet vaikuttamaan omaan kohtaloonsa ja menettivät ystäviä tai yhteyksiä kouluun. Muuttojen yhteydessä saattoi kadottaa omia henkilökohtaisia tavaroitaan, ja elämä ei tuntunut normaalilta verrattuna muihin lapsiin. Muuttamiset vaikeuttivat vanhojen ystävyysuhteiden ylläpitoa sekä uusien luomista. Sisarussuhteet toivat tunnetta turvallisuudesta, kun muuttaminen itsessään herätti kokemuksia hylkäämisestä. Useat kokemukset menettämiseen liittyen saivat aikaan sosiaalista vetäytymistä, ja menneisyyden paikanvaihdokset näkyivät vielä nykyhetkessäkin vaikeutena luottaa muihin ihmisiin. (Unrau, Seita & Putney 2008: 1256-1262.)

Samankaltaisia tuloksia ilmeni Skoogin (2013) artikkelissa, joka käsittelee tutkimusta ruotsalaisten lasten kokemuksista epävakaudesta sijaishuollossa. Omasta sijoitushistoriasta kertominen oli hankalaa niille lapsille, jotka olivat muuttaneet monta kertaa ja useissa tapauksissa lapsilla oli vaikeuksia muistaa, milloin heidät sijoitettiin ensimmäisen kerran ja kuinka monta sijoituspaikkaa heillä oli ollut. Sijoitusten äkillisyys vaikutti siihen, pystyttiinkö lapsille osoittamaan oikea hoitoympäristö ja tällä oli lasten mukaan merkittävä vaikutus sijoituksen keskeytymiseen. Lapset kuvasivat, etteivät he esimerkiksi sopineet yhteen yksikön henkilökunnan kanssa. Sijaishuoltopaikka saattoi ympäristönä olla sellainen, jossa he eivät halunneet olla tai perhekodin vanhemmille oli hankalaa käsitellä heidän ongelmiaan. Päihdeperheissä kasvaneet lapset kuvasivat, että perhekodin vanhempien alkoholinkäyttö tuntuu raskaalta ja johtaa siihen, etteivät he halua jäädä sijoitukseen. Lähes kaikki lapset toivat selkeästi esiin toiveen siitä, että sopivan sijoitusmuodon löytämiseksi tehtäisiin yksilöllisempää arviointia ja sosiaalityöntekijöiden tulisi kuunnella, mitä sanottavaa lapsella itsellään on tilanteesta. (Skoog 2013: 41-43.)

Sosiaalityötä tutkiva Gordon Jack (2010) nostaa esille tutkimuksellisen näkökulman paikkakiintymyksen merkityksestä lasten kokemaan identiteettiin, turvallisuuden sekä yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Perheestä ja tutusta ympäristössä erossa olevien lasten sekä nuorten paikkakiintymykset ovat erityisen haavoittuvaisessa asemassa. Paikkakiintymyksen todellinen merkitys tulee useimmiten esille vasta sen puuttuessa. Toistuvat kokemukset muutoista yleensä näkyvät identiteetissä juurettomuuden ja hajanaisuuden tunteina. Tämän tiedon huomioimisessa käytännön sosiaalityössä on tärkeimpänä tekijänä lasten ja nuorten kanssa keskustelu heille merkityksellisimmistä paikoista. Työntekijät voivat auttaa lapsia ja nuoria palauttamaan mieleen muistoja sekä

kehittämään tarinoita, joissa ilmaistaan eri paikkojen merkitystä ja roolia suhteessa siihen, millaisia he yksilöinä ja ihmisinä ovat. (Jack 2010: 755-765.)

Laakso (2018) vuorostaan korostaa tutkimuksessaan esineiden keskeistä roolia huostaanotetulle lapselle. Laakso tuo esiin, että lapselle on tärkeää tarjota mahdollisuus tuoda sijaishuoltopaikkaan itselleen merkityksellisiä esineitä ja laittaa huonetta itsensä näköiseksi. Tutkimuksen mukaan esineillä on oma roolinsa silloin, kun puhutaan huostaanotetun lapsen elämänkaaren jatkuvuudesta. Laakson mukaan omat esineet auttavat myös lapsia ja nuoria aloittamaan omasta arjesta puhumisen. (Laakso 2018: 125.)

Sijaishuoltoapaikan muutosten yhteydessä puhutaan aiemmin mainitsemassani Unraun ym. (2008) tutkimuksessa myös kokemuksista liittyen toiveikkuteen. Muuttaminen voi toisaalta tarkoittaa lähtöä huonosta sijaishuoltoapaikasta sekä mahdollisuutta aloittaa alusta. Haastateltavien kertomuksiin kytkeytyi vaikeiden tapahtumien lisäksi voimaa antavia, positiivisia muistoja hoivaavista ja välittävistä aikuisista sekä kokemusta henkilökohtaisen vahvuuden kasvamisesta (Unrau ym. 2008: 1261-1262.)

3.3 Monipaikkainen asuminen sijaishuollossa

Monipaikkainen asuminen merkitsee arkielämän muodostumista kahden tai useamman asuinpaikan ympärille, jolloin lapsi asuu samanaikaisesti monessa eri paikassa. Lapsella voi olla myös paljon perättäisiä asuinympäristöjä. Lasten asuinpaikkojen suhteen tapahtuvat jaksoittaiset muutokset ja todennäköisesti arkipäiväinen asuntojen välillä tapahtuva liikehdintä eivät kuitenkaan tule esille lastensuojelun tilastollisessa otannassa. Lastensuojelullisten interventioiden tavoitteena on saada ratkaistua lasten elämäntilanteisiin liittyviä haasteita, mutta samalla ne ovat ristiriitaisesti osallisena luomassa monipaikkaisuutta lasten arkielämään. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2018: 9-11.) Huostassa olon ajan lapsen asuminen voi olla hyvinkin moninaista riippuen hänen perhetilanteestaan. Rinnakkaista asumista voi tapahtua esimerkiksi siten, että lapsi asuu sijaishuoltoapaikassa arkipäivät ja viettää viikonloput vanhempien tai toisen huoltajan kanssa (Laakso 2018: 104.)

Holland ja Crowley (2012) puhuvat nomadilapsuudesta, kun yhden lapsen elämään sisältyy useita muuttoja ja lapsuus on liikkuvaa (ks. Laakso 2018: 106). Laakson (2018) mukaan huostaanotettujen lasten tilanne on erityinen siltä osin, että muuttaminen johdetaan lastensuojelullisesta interventiosta, jossa perheen ja lapsen yksityiseen elämään

vaikuttaa julkinen valta. Poikkeuksellisen muutoista tekee myös se, että huostaanotetut lapset muuttavat pääsääntöisesti ilman vanhempiaan. (Laakso 2018: 106.)

Lapsi voi asua useassa eri paikassa myös sellaisessa tilanteessa, kun hän on luvattomasti poissa sijaishuoltopaikastaan. Osana Pesäpuu ry:n Hatkassa-hanketta toteutettiin kysely, joka korostaa lapsen läheisten huomioimista tilanteissa, joissa lapsi on hatkassa eli luvatta poissa sijaishuoltopaikasta. Vanhempiin voi kohdistua merkittävää kuormitusta heidän yrittäessä etsiä lasta ja selvittää tämän olinpaikkaa. Sijoitetun lapsen sisarusten tulisi saada myös riittävästi tarpeenmukaista tukea tilanteen käsittelyyn. Lapsen läheisten kanssa tehtävä yhteistyö on merkityksellistä myös niissä tilanteissa, joissa läheisverkosto osaltaan mahdollistaa lapsen hatkaamisen esimerkiksi piilottelemalla tätä tai antamalla rahaa lapsen karkumatkan aikana. Työntekijöiden tehtävänä on jakaa läheisille tietoa riskeistä sekä lapsen kasvun ja kehityksen vaarantumisesta hatkaamistilanteissa. Lapsen hatkaaminen voi herättää läheisissä myös vaikeita tunteita, joiden läpikäymiselle tulisi varata työskentelyssä aikaa. (Haapala ym. 2023: 183.)

Lapset ja nuoret ovat riskissä altistuvat vaaroille, kuten väkivallalle tai päihteidenkäytölle, ollessaan luvattomasti poissa sijaishuoltoyksiköistä ja majoituessaan mahdollisesti jopa entuudestaan tuntemattomien ihmisten luona (Haapala ym. 2023: 188). Siksi on ensiarvoisen tärkeää tehdä sijoituksen alkuvaiheessa töitä sen eteen, että lapsi tai nuori uskaltaisi kiinnittyä yksikköön ja luoda luottamuksellisen suhteen edes yhteen turvalliseen aikuiseen. Onnistunut sijaishuoltopaikan valinta on tärkeässä roolissa lapsen riskikäyttäytymiseen puuttumisessa. Turvallinen, aikuisjohtoinen ja mielekästä tekemistä sisältävä arki on parhaimmillaan kuntouttava ja suojaava ympäristö lapselle.

3.4 Lasten ja nuorten kokemuksia sijaishuollosta

Tässä luvussa on kuvattu lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten kokemuksia sijaishuollon ajalta. Sijoitusten syyt ovat moninaisia, mutta sijaishuollolla on yhteneväinen tehtävä tukea lapsia ja nuoria heidän elämässään sekä tarjota pysyvä ja turvallinen kasvu-ympäristö, johon lapsi tai nuori voi kiinnittyä. Ennen huostaanottoa lasten ja nuorten elämä on saattanut olla hyvin rikkonaista ja vanhemmilta saatu huolenpito puutteellista. Opinnäytetyön kannalta on merkityksellistä tarkastella sitä, millaiset asiat ovat lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta tärkeitä silloin, kun pohditaan sijaishuoltopaikan sopivuutta ja minkälaisissa asioissa he kokevat tarvitsevansa tukea sijoituksen aikana.

Huostaanotto ja sijaishuoltoon siirtyminen on itsessään jo mullistava muutos lapsen tai nuoren elämässä, ja hänen tarpeitaan vastaavan sijaishuoltopaikan löytyminen mahdollistaa oikeanlaisen tuen saamisen, jolloin esimerkiksi arkeen ja oman elämän rakentamiseen keskittyminen mahdollistuu. Huostassa olevien lasten ja nuorten haastatte- luissa nousi esiin yhtenä keskeisenä huostaanoton myötä tapahtuneena muutoksena huolenpito, jota he kokivat saavansa paremmin. Aikuisten asettamat rajat koettiin myös merkityksellisinä sekä se, ettei tarvinnut enää kantaa itse niin runsaasti vastuuta arjen toiminnoista. Kasvaneeseen huolenpitoon rinnastettiin rauhallisuus, joka merkitsi kasvu- ympäristön rauhoittumisen lisäksi elämäntavan muutosta siihen suuntaan, että pys- tyä keskittymään omaan toimintaan. (Laakso 2016.)

Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointia ja palvelukokemuksia käsittelevän tutkimuk- sen mukaan heidän kokemansa hyvinvointi eri osa-alueilla poikkesi selvästi ikätove- reista, ja erojen merkittävyyden vuoksi niihin pitäisi kohdistaa erityistä huomiota. Sijais- huollon asiakkuudessa olevien lasten näkökulmasta on ihmissuhteilla tärkeä asema, sillä suhteissa tapahtuu käänteentekeviä muutoksia silloin, kun lapsen asuinympäristö ja lähipiiri vaihtuvat. Lastensuojelulaitoksissa asuvilla esiintyi tavanomaisesti yksinäi- syyden kokemuksia. Sijaishuoltopaikoissa tulisi ottaa huomioon lasten ja nuorten sosi- aaliset suhteet sekä tarjota niissä lapselle tukea. (Ikonen, Eriksson & Heino 2020: 36- 37.)

Päivi Korhosen ja Pia Erikssonin koostama katsaus 2000-luvulla toteutettuihin tutki- muksiin lastensuojelun sijaishuollon epäkohdista osoittaa myös, että lasten ja nuorten näkökulmasta sijaishuollon laatu muodostuu ensisijaisesti turvallisuudesta ja jatkuvuu- desta. Muiden samassa sijaishuoltopaikassa asuvien lasten tilanteet tulee huomioida, sillä lasten itsensä kokemana vertaisryhmällä on vaikutusta siihen, kuinka turvallisena sijaishuoltopaikka koetaan. (Korhonen & Eriksson 2021: 19.) Läsnä oleva, turvallinen ja luotettava henkilökunta oli myös australialaistutkimuksen mukaan merkityksellinen tekijä lapsille ja nuorille sijaishuollossa. Turvattomuuden kokemukset nähtiin huonon päätöksenteon tuloksena, kun tietyt lapset ja nuoret olivat sijoitettuna samaan paik- kaan. Haastateltujen lasten ja nuorten mukaan tulisi käyttää enemmän harkintaa silloin, kun mietitään, minkä tyyppiset lapset ja nuoret sopivat keskenään asumaan samaan sijaishuoltopaikkaan. (Moore, McArthur, Death, Tilbury & Roche 2017: 212-217.)

Riitta Laakson toteuttama tutkimus käsitteli huostaanotettujen lasten hyvinvointia ja hei- dän kokemuksiaan lastensuojelun sijaishuollosta. Suurin osa tutkimuksessa mukana

olleista lapsista ja nuorista koki hyvinvointinsa kasvaneen huostaanoton aikana, ja siihen vaikuttivat muun muassa sijaishuoltopaikassa vallitseva turvallinen ilmapiiri sekä vapautunut ja rohkaiseva kasvuympäristö, jossa he ovat saaneet kokemuksia ymmärrykseksi ja nähdyksi tulemisesta. Tutkimuksen tulosten mukaan lasten ja nuorten kokemukset eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois, sillä hyvinvoinnin paranemisen lisäksi lapsella saattaa olla myös yksittäinen kokemus turvattomuutta aiheuttaneesta tilanteesta sijaishuollossa (Laakso 2019: 73.)

Kouluterveyskyselyn ohella tehdyssä tutkimuksessa esitettiin ehdotuksia sijaishuoltopaikkaa koskevia toimenpiteitä esimerkiksi sen suhteen, että sijoitettujen lasten ja nuorten kokemaan yksinäisyyteen, kiusaamiskokemuksiin sekä psyykkistä hyvinvointia koskevia ongelmia tulisi huomioida enemmän. Erityisesti tulisi ottaa huomioon se, että sijaishuoltopaikoissa ei käytetä lapsia loukkaavia tai lainvastaisia rangaistuskeinoja. Lapsia ja nuoria tulee enenevässä määrin suojella päihteiltä sekä seksuaaliselta häirinnältä ja väkivallalta, ja tarjota näitä kokeneille asianmukaista ja riittävää hoitoa sekä tukea. Sijaishuoltopaikat voivat osaltaan vahvistaa lasten oikeuksien toteutumista lisäämällä asiakkaille tietoa omista oikeuksista sekä oikeusturvaa koskevista toimenpiteistä. (Ikonen, Eriksson & Heino 2020: 38-39.)

3.5 Lapsen osallisuuden tukeminen sijaishuollossa

Kansallisen lapsistrategian (2020) mukaan osallistumisesta puhutaan silloin, kun tarkoitetaan sellaisia aktiivisia toimintoja, joita lapsen on mahdollista tehdä, kuten keinoja ottaa osaa ja ilmaista oma näkemys. Osallistaminen puolestaan merkitsee puitteiden järjestämistä mukanaolon mahdollistamiseksi. (Stenvall, Elina 2020: 20). Lastensuojelun sijaishuollossa on kehitetty erilaisia rakenteita ja säädöksiä lasten osallisuuden tukemiseksi. Esimerkkinä Lastensuojelulain 61 pykälän mukainen Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma, joka on lastensuojelulaitosten toimesta laadittava osana omavalvontasuunnitelmaa. Suunnitelman tulee sisältää tietoa esimerkiksi toimenpiteistä, joilla tuetaan lasten ikätasoista itsemääräämisoikeutta sekä toimintatavoista turvallisuuteen ja lastensuojelulaissa tarkoitettuihin rajoituksiin liittyen. Lapsille tulee tarjota mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen ja suunnitelma tulee käydä läpi kaikkien sijaishuoltoyksikköön sijoitettujen lasten kanssa. Suunnitelman on oltava näkyvällä paikalla yksikössä ja suunnitelmaa tulee vuosittain arvioida sekä tarkastella (Lastensuojelulaki 417/2007 § 61.)

Lastensuojelulain 53 pykälän 1 momentti velvoittaa lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää huolehtimaan siitä, että sijaishuollossa olevalla lapsella on mahdollisuus saada henkilökohtaisesti sekä ikä- sekä kehitystason mukaista tietoa syistä, miksi hänet on otettu huostaan. Lapselle tulee myös kertoa tehdyistä ja tulevista toimenpiteistä. (Araneva 2022: 329.) Sijoituksen aikainen omaohjaajatyöskentely on kokemukseni mukaan merkittävässä roolissa lapsen kuulluksi tulemisen tukemisessa. Hirvonen (2023) toteaa omaohjaajana toimimisen edellyttävän sekä tiedollista että taidollista asiantunteumusta, sillä työssä tulee vastaan haastavia tilanteita. Työntekijän tulee tiedostaa oma tapansa toimia, jotta lapset tulevat kohdatuiksi yksilöinä ja tilanteissa on mahdollista edetä lasten lähtökohdista käsin (Hirvonen, Mari 2023: 64-65.)

Rosi Enroos (2016) kuvaa sijaishuoltoa lapsen julkisena kotina, jossa määritelmän mukaan näyttäytyy julkisen järjestelmän ja yksilöllisen elämän yhdistyminen. Julkisen kodin määritelmän näkökulmasta katsottuna arjesta muotoutuu tavoitteellista toimintaa, joka perustuu erilaisiin järjestelyihin ja suunnitelmiin ja siihen kytkeytyy myös kirjallinen dokumentointi. Huostaanotetulle lapselle, hänen perheelleen ja sijaishuoltoa tarjoavalle taholle huostaanoton alkuvaihe näyttäytyy keskeisenä vaiheena siltä osin, minkälaisia päämääriä huostaanotolle asetetaan. Lapsen tulo sijaishuoltoon on myös merkittävä käännekohta sijaishuoltopaikoille myös siltä kannalta, että silloin rakennetaan siltoja huostaanotetun lapsen edeltävän elämän ja nykyhetken välille. (Enroos 2016.)

Staines ja Selwyn (2020) toteavat Enroosin ajatuksen mukaisesti tutkimusartikkelissaan, että oman alkuperän ja historian ymmärtäminen on huomioitava sijaishuollon aikaisessa työskentelyssä, mikä tukee lapsen identiteetin kehittymistä. Englannissa ja Walesissa toteutetun tutkimuksen mukaan ikätasoinen kertominen lapsille ja nuorille sijoituksen syistä voi osaltaan parantaa heidän hyvinvointiaan ja lisätä tunnetta asettumisesta. Epätietoisuus sijoituksen perusteista ja perheen taustoista voi saada lapset ja nuoret tuntemaan kuulumattomuutta ja arvottomuutta sekä muodostaa kokemuksen siitä, että sijoitus on itsestä johtuvaa. Tutkimus korostaa tarvetta käsitellä lapsen kanssa useaan kertaan sitä, miksi lapsi ei asu biologisen perheensä kanssa. Lapsille tulee tarjota mahdollisuuksia esittää kysymyksiä perheestään sekä perimätiedosta. (Staines & Selwyn 2020: 97, 104.)

Asiakkaan osallisuutta ja toimijuutta kunnioittava työskentely antaa asiakkaalle kokemuksen siitä, että tuen tarpeeseen vastataan ymmärtäen hänen yksilölliset lähtökohdansa (Pehkonen, Martikainen, Kinni & Mönkkönen 2019: 92). Fern (2014) on kuvannut

sosiaalityön toimintatutkimuksessaan lapsinäkökulmaista työskentelyä käsitteelliseksi muutokseksi kohti olettamusta siitä, että lapsilla on tietoa, vahvuuksia ja kykyä olla aktiivisesti mukana määrittelemässä omaa tilannettaan sekä osallistua päätöksentekoon. Käytännön työssä tämä näkyi esimerkiksi siten, että työntekijät sitoutuivat kuulemaan lapsia ja nuoria mahdollisimman varhaisessa vaiheessa arviointiprosessia, ja heiltä pyydettiin palautetta tehtyjen toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Lasten haavoittuvuus vaikutti työntekijöiden kokemukseen haluta suojella lasta päätöksentekoon osallistumiselta. Ikätasoisiin ohjeistuksiin ja lainsäädäntöön tukeutuminen näyttäytyi yhtenä tapana käsitellä epävarmuutta siitä, miten suojata lasta hankalilta tilanteilta. (Fern 2014: 1124-1125.)

4 Opinnäytetyön toteutus

Työskentelin jo opinnäytetyöprosessin alussa Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lastensuojelun laitoshoidossa. Kerroin lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityössä työskentelevälle työntekijälle toiveistani toteuttaa opinnäytetyö, joka keskittyisi erityisesti kiireellisesti sijoitettuna olevien lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten tuottaman tiedon hyödyntämiseen laitoshoidon asiakasohjauksissa siten, että keskiössä on erityisesti lasten omat ajatukset ja toiveet sijaishuoltopaikan suhteen. Työntekijä kertoi ajatuksistani omalle esihenkilölleen ja sovin tämän jälkeen sijaishuollon esihenkilön kanssa elokuussa 2022 Teams-tapaamisen, jossa keskustelimme alustavasta ideastani ja siitä, miten opinnäytetyö voisi vastata työelämän kehittämistyöskentelyn tarpeeseen. Tuolloin sovimme, että osallistun syyskuussa 2022 sijaishuollon sosiaalityön työryhmän kehittämispäivään.

Esittelin opinnäytetyöideani PowerPoint-esityksen muodossa työryhmälle ja keskustelimme yhteisesti siitä, millä tavoin opinnäytetyöni palvelisi heidän työnsä kehittämistarpeita ja minkälaista tietoa tällä hetkellä kaivataan. Keskustelujen perusteella todettiin, että lapsen omaa näkemystä pidetään sosiaalityössä tärkeänä ja kiireellisen sijoituksen aikaisilla omaohjaajilla nähdään olevan paljon merkityksellistä tietoa lapsen tuen tarpeesta. Pohdimme, miten tätä tietoa saataisiin tuotua entistä paremmin silloin, kun lapselle ollaan valitsemassa sopivaa sijaishuoltopaikkaa. Sovin sijaishuollon sosiaalityön esihenkilön kanssa, että osallistun sijaishuollon laitoshoidon asiakasohjauksen kehittämistä käsitteleviin tapaamisiin, ja opinnäytetyöni on osa laajempaa lastensuojelussa tapahtuvaa kehittämistyötä.

Opinnäytetyön suunnitelma käsiteltiin lastensuojelun johtoryhmässä ja opinnäytetyön toteuttamisesta tehtiin tutkimusilmoitus Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen tutkimustyöstä vastaavalle taholle.

4.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata pilotointiprosessia, jossa arviointi- ja selvitystyötä tekevissä laitoshoidon yksiköissä otettiin käyttöön uudistettu yhteenvetodokumenttipohja. Lastensuojelun arviointityössä on Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella käytetty tukena BBIC-mallia (Barns behov i centrum) jo ennen prosessin alkamista, jonka vuoksi opinnäytetyössä kuvattua kehittämistyötä peilataan kyseiseen arviointimalliin.

Arviointi- ja selvitystyötä tekevissä laitoshoidon yksiköissä tehdään kirjallinen yhteenveto, joka koostuu sijoituksen aikaisen työskentelyn kuvauksesta sekä lapsen ja perheen tuen tarpeesta arviosta. Alkuperäisen yhteenvetodokumenttipohjan arviointiteemojen yhteyteen on opinnäytetyön kehittämisprosessia varten perustetun suunnittelutyöryhmän toimesta lisätty arviointityötä ohjaavia kysymyksiä ja keskusteltu teemoista, joiden nähdään olevan merkityksellisiä lapselle sopivan sijaishuoltopaikan löytämisen näkökulmasta. Yhteenvetopohjaan tehtyjen lisäysten on tarkoitus myös ohjata arviointityön dokumentoimista.

Opinnäytetyö on osa lastensuojelun laajempaa laitoshoidon asiakasohjauksen kehittämistä. Opinnäytetyön tarkoitus on kehittää asiakasohjauksen vaihetta, jossa huostaanoton valmistelun yhteydessä lapsen tuesta ja tarpeista välitetään tietoa sosiaalityöntekijälle sijaishuoltopaikkaa etsittäessä. Kehittämistarve on noussut käytännön työstä ja pyrkimyksestä miettiä keinoja, miten voitaisiin vaikuttaa sijaishuoltopaikan muutosten määrään.

Opinnäytetyö on toteutettu kehittämistoiminnan ja erityisesti kokeilemisen menetelmän näkökulmasta. Kehittämistyön suunnitteluprosessin aikana kehitellyt lisäykset siirrettiin olemassa olevaan yhteenvetopohjaan, jonka jälkeen uudistetun yhteenvetodokumentin käyttöönottoa pilotoitiin arviointi- ja selvitystyötä tekevissä laitoshoidon yksiköissä. Pilotoinnin yhteydessä voidaan puhua käsitteenä myös kokeilevasta toiminnasta, jonka avulla pyritään saamaan tietoa siitä, millä tavoin esimerkiksi jokin palvelu tai menetelmä toteutuu käytännön tasolla (Toikko & Rantanen 2009: 99).

Kokeileminen on vahvasti osa sosiaalityön arkea, koska kokeileminen on yhteydessä käsitykseen kokemuksesta. Kokeelliseen toimintaan liittyy harkittua, aktiivista ja pohdittua tutkimusta, ja tätä käsittelevä reflektointi tekee oppimisesta ja oman tekemisen kehittamisestä mahdollista. Kokeilun yhteydessä tapahtuva toiminnan reflektointi on merkityksellistä korkealuokkaisten ja eettisesti kestävien sosiaalipalvelujen luomisen näkökulmasta. (Muurinen & Lovio 2016: 138, 155.)

Kehittämistyötä ohjaavat kysymykset ovat:

- 1) Minkälaista tietoa lapsen tuen tarpeesta arviointi- ja selvitystyön laitoshoidon yksikön yhteenvetodokumentti tuotti sopivan sijaishuoltopaikan löytämiseksi?
- 2) Miten lapsen oma näkemys ja toiveet tulivat esille yhteenvetodokumentissa?

Tässä kehittämistyötä käsittelevässä opinnäytetyössä halutaan tuoda erityisesti esille kiireellisesti sijoitetun lapsen omaohjaajilla ja erityistyöntekijöillä olevaa tietoa, sillä he käyvät sijoitusjakson aikana lukuisia keskusteluja lapsen kanssa tämän ajatuksista ja mielipiteistä sekä tekevät tuen tarpeen arvioinnin kannalta merkittäviä havaintoja. Opinnäytetyön tarkoituksena on saada tätä tietoa laajemmin käyttöön sijaishuoltopaikan valintaan keskittyvässä lastensuojelutyön prosessissa.

Opinnäytetyössä olen pyrkinyt myös tuomaan esiin lapsen oman näkemyksen merkitystä arviointityön dokumentoinnissa ja sijaishuollon toteuttamisessa. Margaret Brucen (2014) artikkelissa kuvataan Skotlannissa tehtyä tutkimusta lastensuojelun dokumentoinnista, mutta sen tulokset ovat aiheellisia myös muualla maailmassa. Lasten turvallisuudesta ja suojelemisesta vastaavia päätöksiä tekevillä aikuisilla on tehtävänänsä tarkastella monia näkökulmia, mukaan lukien ammattilaisten, lasten ja heidän perheidensä ajatukset. Lasten mielipiteitä kirjallisesti valmistellessa ja esiteltäessä tulee työntekijän olla täsmällinen. Bruce toteaa, että sitoutuminen lapsen äänen esille tuomiseen edellyttää sitä, että pystymme todentamaan tarkasti ”tämän tietyn lapsen, tietynä päivänä, tietyssä tapaamisessa” tuoman näkökulman. (Bruce 2014: 523–524.)

4.2 Opinnäytetyöprosessin eteneminen ja menetelmälliset ratkaisut

Opinnäytetyön aihe on lähtöisin työelämästä ja tarpeesta kehittää olemassa olevia käytäntöjä, jolloin voidaan puhua kehittämistoiminnasta, jossa on tutkimusstrategisia piirteitä soveltavasta tutkimuksesta. Työelämää käsittelevän tutkimuksen pyrkimyksenä on saada tuotua yhteen teoria, kokemus ja ammattiin liittyvät toimintatavat (Vilkkä 2015: 18-19.)

Kehittämistyötä varten osallistuin työryhmään, joka kokoontui säännöllisesti laitoshoidon asiakasohjausprosessin kehittämiseen liittyen. Tapaamisilla käsiteltiin myös opinnäytetyöprosessia, koska se on osa laajempaa asiakasohjauksen kehittämistyöskentelyä. Kirjallisen arviointi- ja selvitystyön yhteenvetodokumenttipohjan kehittäminen rajautui tapaamisten perusteella opinnäytetyöni varsinaiseksi kehittämiskohteeksi, sillä sitä oli mahdollista lähteä käytännön tasolla työstämään. Kokeiltavan idean on tärkeä vastata sellaisen haasteen ratkaisemiseksi, joka on tarkoituksenmukainen lopullisen käyttäjän näkökulmasta (Muurinen & Lovio 2016: 156).

Kirjallisen yhteenvetopohjan kehittämisen suunnittelua varten asiakasohjauksen kehittämiseen osallistuvista työntekijöistä muodostettiin erillinen, henkilömäärältään pienempi työryhmä, jossa oli lisäksi edustajia lastensuojelun sijaishuollosta ja avohuollosta sekä esihenkilöitä arviointi- ja selvitystyön laitoshoidon yksiköistä. Olemassa olevaan yhteenvetodokumenttipohjaan lisättäviä arviointia ohjaavia kysymyksiä ja teemoja suunniteltiin opinnäytetyön tavoitteiden näkökulmasta eli sijaishuoltopaikan valintaan ja lapsen omien ajatusten esille tuomiseen liittyen.

Pilotointi valikoitui kehittämistyön toteuttamistavaksi, koska tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kokeilla uudistetun yhteenvetodokumenttipohjan käyttöönottoa ja havainnoida sen toteutumista. Kehittämisprosessin etenemistä täytyy havainnoida ja arvioida, jotta saadaan tietoa siitä, miten toiminta etenee ja tarvittaessa voidaan tehdä korjaus- tai muutostoimenpiteitä kehittämisjakson aikana (Kananen 2012: 79). Pilotointiprosessin aikana kirjasin konkreettisesti kehittämistyöskentelyn tapaamisilla käytyjä keskusteluja ja ajatuksia tutkimuspäiväkirjaan, jotta kehittämistoiminnan edistymistä on mahdollista seurata.

Opinnäytetyön aineisto koostuu kehittämistyöskentelyn kuvaamisesta ja sen vaikutuksista arviointityöhön sekä pilotoinnin toteutumista käsittelevästä palautteesta. Keskiöön

nostetut, opinnäytetyössä käsiteltävät teemat pohjautuvat ammatilliseen kehittämissyhteistyöhön lastensuojelun sosiaalityön kanssa. Oma roolini työntekijänä vaikutti palautteen keräämistä koskevan menetelmän valintaan, sillä tutkimuseettisistä syistä päädyin siihen, ettei palautteenannon yhteydessä kerätä henkilöllisyystietoja. Tällä tavoin pyrin minimoimaan työroolini vaikutukset vastaajien antamaan palautteeseen. Tämä seikka huomioon ottaen palautetta ei kerätä kasvokkain tapahtuvan haastattelun muodossa, vaan valitsin aineistonkeruumenetelmäksi laadullisen kyselylomakkeen.

Kyselylomakkeen tarkoituksena on saada vastauksia kehittämistyötä ohjaaviin kysymyksiin. Kohderyhmän tuntemus on tärkeää kysymyksiä muotoillessa (Vilkkä 2015: 107). Kyselylomaketta suunnitellessani pohdin, että kyselylomakkeessa käyttämäni termit ovat vastaajille entuudestaan tuttuja heidän lastensuojelun työntekijäroolinsa kautta. Kysymykset ovat kaikille vastaajille samat. Ensimmäinen kysymys on monivalintainen, koska sen avulla pyritään kartoittamaan, onko vastaaja käyttänyt työssään yhteenvetodokumenttipohjaa arviointi- ja selvitystyötä tekevän laitoshoidon työntekijän vai sosiaalityöntekijän asemassa.

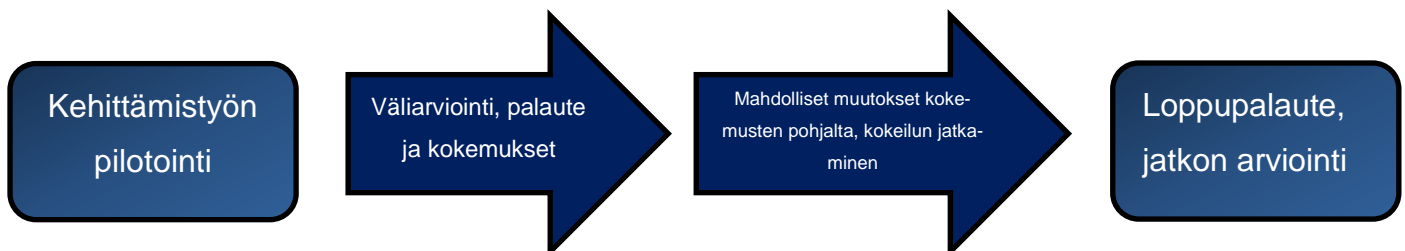
Lomakkeen kysymykset ovat avoimia, jolloin vastaajan välittömille mielipiteille ja vastaukselle on enemmän tilaa kyselyssä (Vilkkä 2015: 106). Tämän menetelmällisen valinnan tein sen vuoksi, että saisin mahdollisimman paljon tietoa työntekijöiden kokemuksista ja palautetta pilotoinnin toteutumisesta, jotta kehittämissuunnitelman onnistumista voidaan arvioida. Kyselyn kaksi viimeistä kysymystä käsittelevät työntekijän kokemuksia kehittämistyön aikaisesta yhteistyöstä muiden lastensuojelun toimijoiden kanssa sekä ajatuksia siitä, mitä kannattaisi jatkossa työkentällä kehittää. Näihin kysymyksiin ei ole pakollista kyselyssä vastata, sillä ne eivät liity suoranaisesti pilotoinnin toteutumisesta annettavaan palautteeseen, vaan työntekijä saa halutessaan kertoa tarkemmin kokemuksistaan sekä esittää omia kehittämissuunnitelmia.

Toteutin kyselylomakkeen sähköisessä muodossa, jotta se tavoittaa mahdollisimman laajasti kohderyhmän ja kyselyn pystyy täyttämään anonyymisti. Toimitin kyselylomakkeen ja sen yhteydessä olevan tutkimustiedotteen lastensuojelun esihenkilöille, jolloin he jakoivat sen alaisilleen ilman, että pyysin työntekijöitä henkilökohtaisesti tutkijan roolissa vastaamaan kyselyyn. Lähetin kyselyn vastaamisesta muistuttavan viestin muutamaan otteeseen esihenkilöille sähköpostitse sekä työyksikköni yhteisellä viestintäkanavalla.

Sähköisessä muodossa toteutetun kyselyn etuna voidaan nähdä se, että kyselyn toimitamiseen kohderyhmälle ja vastauslomakkeen palauttamiseen verkossa ei kulu aikaa tai taloudellisia kuluja (Valli & Perkkilä 2015: 109).

Kehittämisen etenemisen seuraamiseksi järjestettiin pilotoinnin aikana välitapaamisia kehittämistyöryhmän kanssa, kuten on myös opinnäytetyön ideointi- ja suunnitteluvaiheessa tehty. Työryhmien kehittämistoimintaa käsittelevä keskustelu on kehittämisen seuranta eli käytännön tasolla tapahtuvan toiminnan monitorointia (Toikko & Rantanen 2009: 60).

Toikon & Rantasen (2009) mukaan kokeileva toiminta ei välttämättä perustu tekijöihin, jotka ovat säännönmukaisesti mitattavissa, kuten subjektiivisesta näkökulmasta koostettu tieto. Tiettyä menetelmää tarkasteltaessa voidaan todeta, että kokemukseen pohjautuva tieto tukee sen käytön soveltuvuutta. Pelkistetysti voidaan todeta, että arviointiin kuuluu kehittämistoiminnan analysointi siitä näkökulmasta, onko kehittämisessä tavoitettu sen odotettu tarkoitus (Toikko & Rantanen 2009: 61, 101.)

Kuvio 1. Pilotoinnin eteneminen vaiheittain

Pilotoinnin toteutumisen onnistumista tarkastellaan kyselylomakkeiden kautta saatujen palautteiden pohjalta sekä niiden kokemusten perusteella, joita sijaishuollon sosiaalityön esihenkilö toi esiin viimeisessä pilotointiprosessissa käsittelevässä tapaamisessa. Palautekyselystä saatu vastausaineisto oli pieni, joten työntekijöiden antamat vastaukset on kuvattu auki ja muodostettu niistä syntyneet päätelmät teoreettiseen tietoon peilaten. Pilotoinnin aikana ei tehty muutoksia yhteenvetodokumenttipohjaan. Työntekijöille kohdenetussa kyselylomakkeessa selvitetään heidän näkemyksiään muutostarpeista.

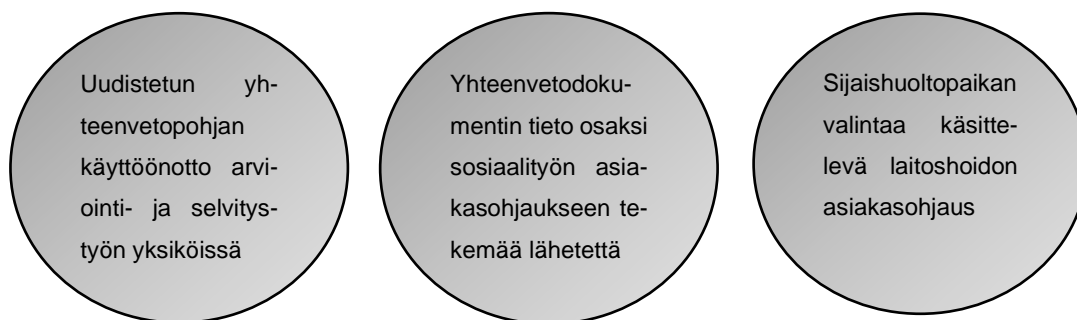
4.3 Kehittämistyön suunnittelu

Varsinainen kehittämistyön suunnitteleminen lähti käyntiin syyskuussa 2022, jolloin olin esitellyt opinnäytetyöideani sijaishuollon sosiaalityön tiimipäivällä, ja tämän jälkeen järjestettiin ensimmäinen suunnittelutapaaminen Teamsin välityksellä. Tapaamisella ideointiin kehittämistyön suuntaa muutaman sijaishuollon sosiaalityön työntekijän kanssa ja olimme yhtä mieltä siitä, että läpi opinnäytetyöprosessin pysyy mukana ajatus lapsen osallisuuden tukemisesta sijaishuollossa. Pohdin, millaisin keinoin voin vahvistaa toivottua kehittämisenäkökulmaa omassa tutkimustyössäni, jossa kerään palautetta prosessin aikana kyselyn muodossa johtuen omasta asemastani työntekijänä sekä opinnäytetyön toteuttajana. Kysymyksenasettelulla on tärkeä rooli tässä asiassa, sillä lasten arjessa mukana olevilla työntekijöillä on paljon osaamista ja tietoa tuoda esiin lasten kokemuksia. Arviointi- ja selvitystyö on entuudestaan jo hyvin lapsilähtöistä, joten valmiudet kehittämistyölle ovat jo olemassa työkentällä.

Lokakuussa 2022 järjestettiin kaksi kehittämistyön tapaamista. Ensimmäisellä tapaamisella sovittiin, että yhteenvetodokumenttia alkavat kanssani suunnittelemaan kolme lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityön työntekijää ja ideointiin osallistui myös kaksi arviointi- ja selvitystyön laitoshoidon yksikön esihenkilöä. Ryhmässä tapahtunut yhteinen ideointi mahdollisti moniäänisen työskentelytavan ja kaikkien osallistujien asiantuntijuuden hyödyntämisen. Saman aiheen tarkastelu eri työntekijärooleista käsin toi uutta näkökulmaa omiin ajatuksiini. Monialaisuutta on tarkoitus tuoda esiin myös opinnäytetyöprosessissa. Terveystuollollisista asioista vastaavilla työntekijöillä on oma roolinsa lapsen tuen tarpeita kartoittaessa, ja keskustelimme siitä, miten tärkeää on huomioida sijaishuollossa lapsen terveydentila.

Toin ensimmäisellä lokakuun 2022 kehittämistapaamisella esiin omaohjaajien merkitystä lapsen näkemyksen välittäjinä. Arviointityöhön keskittyvällä sijoitusjaksolla on työskentelyrakenteita, joissa lapsen tilanteesta sekä tuen tarpeista keskustellaan yhdessä hänen kanssaan siten, että lasta kuullaan ja lapsen omaan näkemykseen peilataan aikuisten tekemään arvioon. Työelämän yhteistyökumppanien kanssa päädyimme siihen, yhteenvetodokumenttipohjaan tehdään lisäyksiä siten, että Barns behov i centrum -mallia hyödyntävä arviointi säilyy keskeisenä työtä ohjaavana tekijänä. Arviointi- ja selvitystyön laitoshoitoyksiköiden työntekijät on tarkoitus käyttää uudistettua yhteenvetodokumenttipohjaa moniammatillista arviointityötä toteutettaessa.

Lokakuun 2022 jälkimmäisen tapaamisen tarkoituksena oli yhteenvetodokumenttipohjan jatkotyöstäminen. Keskustelua käytiin vanhemmuustyön merkityksestä arviointityössä ja erityisesti siitä, miten tärkeää tieto kodin olosuhteista ja lapsen elämänhistoriasta on lapsen sijaishuollon tarvetta arvioitaessa. Esimerkiksi kiintymyskäyttäytymisen ja traumahistorian ymmärtäminen osaltaan auttaa oikeanlaisen sijaishuoltopaikan valinnassa. Keskustelimme myös siitä, että BBIC-mallin ajatuksen mukaisesti yhteenvetodokumentissa on tärkeä käsitellä lapsen elämässä olevia riskitekijöitä, ja samanaikaisesti kuvata voimavaroja sekä toimivia asioita arjessa. Sovimme, että lisäksi suunnitellut otsikoinnit sekä tekstit arviointi- ja selvitystyön yksiköiden yhteiseen yhteenvetopohjaan sitten, kun ne ovat valmiit, jotta kaikki asiat löytyvät johdonmukaisesti samasta paikasta. Tarkoituksena on, että tehdyt lisäykset ohjaavat arviointityöskentelyä ja tuovat esimerkiksi uusille työntekijöille ymmärrystä arviointityön luonteesta.

Kuvio 2. Prosessin kuvaus

Joulukuussa 2022 järjestetty tapaaminen koski tilannepäivitystä yhteenvetodokumenttipohjan suhteen. Tässä vaiheessa olin tehnyt aiemmin suunniteltuja lisäyksiä olemassa olevaan yhteenvetopohjaan. Tapaamisen aikana pohdittiin sitä, missä laajuudessa kehittämistyötämme voisi tulevaisuudessa hyödyntää. Vuoden 2022 viimeisen yhteistyötapaamisen jälkeen keskityin kirjoittamaan tutkimussuunnitelmaa. Haasteellisena koin teorian pohjan rajaamisen, sillä lastensuojelullinen prosessi on monivaiheinen ja käsittää laajasti tietoa jo pelkästään lakivelvoitteisesti.

Suunnittelutapaamisten pohjalta opinnäytetyöni aiheeksi rajautui sen lopullinen muoto. Osallistuin myös muutamaan asiakasohjauksen laajempaa kehittämistä käsittelevään tapaamiseen, joista viimeisin pidettiin 16.2.2023. Tuolloin paikalla oli myös uusi edustaja lastensuojelun avohuollon sosiaalityöstä, joten minua pyydettiin esittelemään opin-

näytetyöni idea sekä suunnittelutyöskentelyn pohjalta tehdyt lisäykset arviointi- ja selvitystyön laitoshoidon yksiköiden yhteenvetopohjaan. Tämän tapaamisen pohjalta tein pohjaan vielä muutaman lisäyksen, jotka lastensuojelun avoimuuden sosiaalityön puolelta nousivat esiin sijaishuoltopaikan valinnan näkökulmasta. Keskustelimme myös siitä, että tulevaisuudessa olisi lastensuojelun yhteisen arviointityön näkökulmasta tärkeää, että kehiteltyä yhteenvetodokumenttipohjaa hyödynnettäisiin laajemmin lastensuojelun työkentällä. Tämän jälkeen prosessi eteni siten, että kehittämistyötä koskeva opinnäytetyöaiheeni esiteltiin johtoryhmälle ja tein tutkimusilmoituksen.

4.4 Kehittämistapaamiset opinnäytetyöprosessin aikana

Helmikuussa 2023 järjestettyyn tapaamiseen mennessä olin saanut tutkimussuunnitelman valmiiksi ja lähettänyt tutkimusilmoituksen hyvinvointialueelle hyväksyttäväksi. Olin käynyt esittelemässä opinnäytetyöni aiheen sekä kertonut kehittämistyön toteuttamissuunnitelmasta yhteistyöyksikön johtoryhmässä.

Yhteenvetodokumentin pohja oli tässä kohtaa valmis ja sen käyttöönoton sovittiin tapahtuvan sitten, kun asia on käyty läpi kaikkien työntekijöiden kanssa, joiden tarkoitus on osallistua pilotointiin. Keskustelua käytiin myös siitä, miten arviointityö asiakkaiden kanssa on kriisivaiheen työskentelyä, jolloin on tärkeä tunnistaa kriisin vaikutus asiakkaan voimavaroihin ja toimintamalleihin. Seuraava pilotointia ja opinnäytetyötä käsittelevä tapaaminen sovittiin pidettäväksi myöhemmin kevään aikana.

Toukokuussa 2023 pidetty kokoontuminen oli luonteeltaan väliarviointitapaaminen, jossa käytiin keskustelua siitä, miten työskentelyssä on tähän asti edennyt ja millä tavoin sitä tullaan tulevaisuudessa jatkamaan. Arviointi- ja selvitystyön laitoshoidon yksiköissä on käytetty kevään aikana uudistettua yhteenvetodokumenttipohjaa ja suunnitelmani on alkaa kerätä siihen liittyviä käyttökokemuksia kuukauden sisällä kyselylomakkeen muodossa. Kevään ajalta todettiin, että arviointi- ja selvitystyötä tekevistä laitoshoidon yksiköistä on esihenkilöiden lisäksi osallistunut asiakasohjaukseen aktiivisesti omaohjaajia, mikä osaltaan kertoi siitä, että kehittämistyö on alkanut jalkautua käytännön työn tasolle.

Kevään 2023 aikaisissa välitapaamisissa arvioitiin sitä, kuinka kauan pilotointia ja seuranta on tarpeellista jatkaa, jotta käyttökokemuksia uudistetusta yhteenvetodokumentista kertyisi riittävästi opinnäytetyön aineistoksi. Pilotoinnin lopuksi toteutin sähköisessä muodossa olevan E-lomakekysely lastensuojelun työntekijöille. Alun perin suunnittelin, että E-lomakekysely olisi kesällä 2023 avoinna noin kuukauden verran toukokuun vaihteessa, jotta työntekijöiden kesälomat huomioon ottaen olisi mahdollisuus saada mahdollisimman monta palautetta. Toukokuun lopussa 2023 avasin suunnitellusti E-lomakekyselyn ja muistutin esihenkilöiden avustuksella työntekijöitä vastausmahdollisuudesta. Kesälomakausi osoittautui haasteelliseksi ajankohdaksi vastaus-ten keräämisen kannalta, sillä jouduin pidentämään kyselyn aukioloaikaa muutamalla viikolla, jotta sain opinnäytetyöhön käsiteltäväksi riittävästi palauteaineistoa.

Viimeinen kehittämistyöhön ja pilotointiprosessiin liittyvä tapaaminen järjestettiin lokakuussa 2023. Tapaamisella tehtiin koontia työskentelyyn liittyvistä kokemuksista sekä havaituista vaikutuksista. Sosiaalityön ja arviointi- ja selvitystyön laitoshoidon työntekijöiden välisen vuoropuhelun nähtiin lisääntyneen kuluneen vuoden aikana asiakasohjauksen näkökulmasta. Sijaishuollon sosiaalityön kokemuksen mukaan uudistetun yhteenvetodokumenttipohjan käyttöönotolla on ollut positiivinen vaikutus arviointityön dokumentointiin, jonka kuvattiin olevan laadullisesti hyvää. Positiivisena tekijänä nähtiin myös omaohjaajien roolin vahvistuminen lapsen laitoshoidon asiakasohjauksessa sijaishuoltopaikkaa etsittäessä. Tulevaisuutta ajatellen pohdittiin säännöllisten yhteistyöpalaverien jatkamisen mahdollisuutta, jotta kehittämistyöstä syntyvä tieto välittyy kaikille toimijoille.

5 Sijaishuoltopaikan valinnassa huomioitavia tekijöitä

Seuraavissa kappaleissa avaan sijaishuoltopaikan valinnan kannalta keskeisimpiä teemoja teoreettisen tiedon ja kehittämistyöskentelyn tapaamisilla käytyjen keskustelujen pohjalta. Pääsääntöisesti monet teemat olivat jo olemassa osana arviointi- ja selvitystyötä, mutta kehittämistyön myötä niitä täydennettiin ja lisättiin arviointityötä ohjaavia kysymyksiä (Taulukko 1.) Yhteenvetodokumenttipohjaa käytetään työmenetelmänä, jonka vuoksi en sellaisenaan liitä sitä osaksi tätä opinnäytetyötä.

Kuvio 3. Teemoja sijaishuoltopaikan sopivuuden pohtimiseen

5.1 Tunne-elämä ja käyttäytyminen

Traumaperäiset ongelmat tulevat esiin nuorten kanssa työskenneltäessä esimerkiksi hankaluutena säädellä omia tunteita ja impulssikontrollin heikkoutena. Vireystilassa voi tapahtua huomattavia muutoksia ja nuori saattaa tulkita ympäristöä vääristyneellä tavalla, kuten herkistyä kokemaan uhkaa ollessaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Kiinnipitotilanteet, joissa nuoreen kosketaan, voivat herättää nuorella erittäin suurta pelkoa. Traumaoireet saattavat näkyä esimerkiksi opiskelumenestyksessä, kun päätte-lyyn ja muistiin liittyvät toiminnot ovat heikentyneet. Traumaattiset kokemukset ovat myös usein taustalla käytöshäiriön oireilussa. (Laajasalo & Manninen 2020: 118-119.). Lapsen kehitystä suojaavana tekijänä nähdään esimerkiksi kyky käsitellä tunteita ja kohdata haastavat tilanteet rakentavalla tavalla (Socialstyrelsen 2023: 53). Lapsen

vahvuuksien ja positiivisten toimintamallien tukeminen on tärkeää, jolloin voidaan auttaa myös vaikeista asioista selviämässä.

Lapsen turvaaminen itseä tai muita vahingoittavalta käytökseltä on voinut edellyttää rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Saastamoisen (2020) mukaan sijaishuollon toteuttamisessa tulee erityisesti panostaa ennakoitavaan toimintatapaan, jolloin pyrkimyksenä on vähentää lastensuojelulain mukaisten rajoitusten käytön tarvetta. Sijaishuollon aikana tulee työstää lapsen kanssa niitä asioita, jotka ovat olleet hänen sijoituksensa perusteena. Lapsen rajoittaminen ei ole vaikeinakaan ajanjaksoina yksinään riittävä toimenpide toivotun positiivisen muutosprosessin aloittamiseksi. Pitkäkestoinen muutos edellyttää työskentelyä sen eteen, että muutostarpeen oivaltaminen syntyy myös lapselle itselleen. (Saastamoinen 2020: 7.) Sijaishuoltopaikoissa tulisi keskittyä myös turvallisuuden vahvistamiseen lisäämällä osaamista ja käytettävissä olevia resursseja. Tällöin työntekijöillä on aikaa kohdata lapset yksilöllisesti sekä keinoja toimia haastavissa tilanteissa, jolla voidaan vähentää tarvetta rajoittaville toimenpiteille ja käytännöille. (Ikonen, Eriksson & Heino 2020 38.)

5.2 Sosiaalinen ympäristö

Laitoshoidon yksikön arjessa on mahdollista havainnoida lapsen kykyä toimia ryhmässä ja arvioida kanssakäymistä muiden lasten sekä aikuisten kanssa. Lapsen kasvun ja kehityksen kannalta riskitekijänä näyttäytyvät puutteelliset sosiaaliset taidot ja vaikeus kommunikoida tai toimia yhteistyössä muiden kanssa (Socialstyrelsen 2023 56). Lapsi voi tarvita sijaishuoltopaikassa tukea erityisesti kyseisten taitojen harjaantumiseen.

Vuorovaikutus muiden kanssa voi olla esimerkiksi avointa ja luottavaista tai hyvin vähäistä lapsen vetäytyessä syrjään, jolloin tilanteisiin saattaa liittyä jännittämistä tai ahdistumista. Enroosin (2016) artikkelin mukaan haastatellut sijaishuoltopaikat toivat esiin, että monelle nuorelle voi olla haastavaa sopeutua uudessa paikassa isoon lapsiryhmään ja etenkin ruokailuihin, koska tilanteet poikkeavat merkittävästi siitä, mihin on aiemmin tottunut. Työntekijöiden tehtävänä on olla lapsen tai nuoren tukena tilanteissa, jotka vaativat totuttelemista. (Enroos 2016.)

Sijaishuoltopaikkaan sijoitetuilla muilla lapsilla ja nuorilla on tutkimusten mukaan vaikutusta lapsen kokemaan turvallisuuteen (Korhonen ym. 2021; Moore ym. 2017.) Haastateltujen sijaishuollon asiakasnuorten kokemusten mukaan sijaishuoltopaikan muilta nuorilta saatu vertaistuki edesauttoi omaa vointia, mutta osa nuorista oli joutunut kielteisten kokemusten, kuten kiusaamisen tai ahdistelun kohteeksi (Löfblom 2024: 189). Lapsen turvallisuuden ja hyvinvoinnin kannalta muun lapsi- tai nuorisoryhmän vaikutukset on huomioitava sijaishuoltopaikan valinnassa.

Lapsen oma kokemus sosiaalisista suhteista ja hänelle läheisistä ihmisistä tulee huomioida sijaishuoltopaikkaa valitessa. Sijaishuollon suunnittelussa sekä sen toteuttamisessa on keskeisesti huomioitava lapsen oikeus pysyviin ja turvallisiin ihmissuhteisiin sekä oikeus olla yhteydessä hänelle tärkeisiin ihmisiin (Araneva 2022: 585). Suhteiden pysyvyyttä tulee tukea ylläpitämällä jo olemassa olevia yhteyksiä tärkeisiin ihmisiin, jonka lisäksi sijaishuoltopaikassa asuvaa lasta on tärkeä auttaa luomaan myös uusia ihmissuhteita (Ikonen ym. 2020: 37). Laakson (2016) artikkelissa haastatelluista huostassa olevista lapsista ja nuorista lähes jokaisella oli sijaishuoltopaikassa vähintään yksi aikuinen, jonka koki itselle läheisenä ja luottamuksen arvoisena, ja jolle pystyi kertomaan henkilökohtaisista asioista (Laakso 2016.) Sijaishuoltopaikan aikuisten merkitystä ei tule unohtaa, ja esimerkiksi omaohjaaja-työskentelymenetelmän avulla voidaan tukea luottamuksellisen suhteen rakentumista.

Lapsen kielellinen tukeminen arjessa voi näkyä esimerkiksi tarpeena käyttää kommunikoinnissa apuna tulkkia. Lastensuojelullinen velvollisuus on aktiivisesti tukea lapsen kulttuurillisten oikeuksien täyttymistä, jolloin lapsen ja läheisten välinen yhteydenpito ei yksinään ole riittävä toteutumistapa. (Räty 2023: 605.) Lapsella tulee olla mahdollista kommunikoida arjessa omalla äidinkielellä sekä saada omaa tilannetta koskevat asiakirjat käännettyinä luettavaksi.

5.3 Lapsen arjen säännöllisyys

Arkeen ja sen sujuvuuteen liittyy keskeisesti lapsen kyvykkyys huolehtia itsestään sekä ruokailu- sekä vuorokausirytmien säännöllisyys. Tieto lapsen yksilöllisistä toimintavoista ja arjen rutiineista on sijaishuoltopaikalle tärkeää, jotta lapsi opitaan tuntemaan ja häntä voidaan auttaa kotiutumaan uuteen kasvuympäristöön (Enroos 2016).

Nuorten näkökulmasta sijaishuollon laitoshoidon arjessa puuttuvat virikkeet näyttäytyvät huonona asiana etenkin, jos pitkien välimatkojen tai vähäisen liikennöinnin vuoksi oman vapaa-ajan toteuttaminen oli rajallista (Haapala ym. 2023: 65). Yksikön toimintatavat ja säännöt ovat keskeinen osa sijaishuoltoa ja esimerkiksi yhteisen urheilutoiminnan kautta nuori saattaa löytää omaa hyvinvointia tukevan harrastuksen. Yhteinen toiminta voi tuntua ikävältä, jos tilanne on nuorelle vaikea, ja tekemiseen osallistuminen on velvoittavaa. (Löfblom ym. 2024: 109.) Yksilöllisten tarpeiden tunteminen auttaa rakentamaan sellaista sijaishuollon arkea, jossa on lapselle tai nuorelle mielekästä ja sopivaa toimintaa.

Lapsen ikätasoista suoriutumista havainnoidessa voidaan tarkastella esimerkiksi kykyä liikkua itsenäisesti paikasta toiseen julkisilla kulkuvälineillä, omaako lapsi realistisen käsityksen ympäristöstä ja tunnistaako hän riskialttiit tilanteet. Sijaishuollossa on tärkeä tehtävä tarjota erityistä suojelua lapsille ja nuorille, ja sen lisäksi kasvatustehtävään kuuluu olennaisesti turvallisten toimintatapojen opettaminen, jotta itsenäistymisen tullessa ajankohtaiseksi, on nuorella itsenäiseen toimijuuteen vaadittavia taitoja.

5.4 Lapsen kehitystä vaarantava toiminta

Lapsen kasvun ja kehityksen näkökulmasta riskitekijöitä ovat rikollinen käyttäytyminen ja alkoholin tai muiden päihteiden käyttö (Socialstyrelsen 2023: 56-57). Päihteidenkäytöllä itsensä vaarantavan lapsen tai nuoren kohdalla on arvioitava, vaatiiko tilanne hänen turvaamistaan sijoituksella päihdehoitoon erikoistuneeseen sijaishuollon yksikköön.

Päihteidenkäyttö, sen vaikutukset lapsen tai nuoren arkeen ja terveyteen sekä päihteisiin liittyvä muu riskikäyttäytyminen ovat tekijöitä, joita on tärkeä arvioida mietittäessä tulevaa sijaishuoltopaikkaa. Luodon & Viskarin (2023) mukaan lapsen elämässä olevat riskitekijät, joiden nähdään olevan yhteydessä lapsen päihteidenkäyttöön, ovat esimerkiksi vanhempien haasteet päihteiden kanssa sekä hoitamatta jääneet mielenterveysongelmat, lapsen kasvuiässä kokemat kriisit ja turvattomuuden tunne, koulunkäynnin haasteet, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen häiriöt sekä nuorena aloitetut päihdekokeilut. (Luoto & Viskari 2023: 184.) Päihteidenkäyttöön puuttuminen edellyttää ongelmien varhaista tunnistamista, kuten haasteiden puheeksi ottaminen, voimavarojen selvittäminen sekä päihteidenkäytön seuraaminen (Raitasalo 2020: 127).

Lapsen turvallisuuden vaarantavaa toimintaa on myös karkailu, josta käytetään useimmiten termiä hatkaaminen silloin, kun puhutaan lastensuojelun sijaishuollosta. Lapsen tuen tarvetta arvioitaessa on pyrittävä selvittämään, mihin tarve hatkaamiseen liittyy, kuinka kauan hatkat ajallisesti kestävät ja mitä niiden aikana tapahtuu. Hatkassa-hankkeen (2023) kyselyyn vastanneista 277 nuoresta enemmistö oli käyttänyt alkoholia hatkassa olemisen aikana ja yli puolet heistä oli kokenut myös huumausaineiden käyttöä. Näiden lisäksi nuorilla oli hatkaamisen aikana kokemuksia esimerkiksi psyykkisen sairauden hoitamatta jäämisestä, rikosten tekemisestä, väkivaltaisesta käyttäytymisestä sekä seksuaalisen väkivallan ja pahoinpitelyn uhriksi joutumisesta. (Haapala ym. 2023: 115.)

Rikoksilla oireilevan nuoren kohdalla on erityisen tärkeää kartoittaa hänen elämäntilanteensa kokonaisvaltaisesti. Ilman perusteellista tilanteen tarkastelua saattaa jäädä huomaamatta jokin nuoren elämässä oleva suojaava tekijä, jonka vahvistamisen myötä olisi pystytty heikentämään riskitekijöiden vaikuttavuutta. (Hermanson & Kosola 2023: 81.) Lapsen tai nuoren tuen tarpeita vastaavan sijaishuoltoapaikan löytäminen edellyttää tietynlaisen riskiarvioinnin tekemistä hänen tilanteestaan. Voimakas päihteillä tai rikoksilla oireilu edellyttää erityisen vahvaa tukea arjessa, jotta lasta pystytään suojella itselle vahingolliselta käyttäytymiseltä. Olennaista on selvittää myös lapsen oma näkemys tilanteestaan ja keskustella avoimesti lapsen tai nuoren kanssa hänen valmiuksistaan ottaa apua vastaan.

5.5 Psyykinen ja fyysinen terveys

Terveydelliset seikat tulee ottaa huomioon silloin, kun arvioidaan, millaista hoitoa ja mahdollista kuntoutusta lapsi tarvitsee. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2021) julkaisemassa tutkimusraportissa kuvattiin lastensuojelun ympärivuorokautista hoitoa tarjoavien yksiköiden toimintaa koskevien kyselyjen vastauksia. Lapsen terveystietojen siirrossa yksikköön koettiin haasteita, ja 40 % vastanneista toi esiin, ettei terveystietoja ollut saatavilla sijoituksen alkuvaiheessa juuri milloinkaan. Yli puolet kyselyyn osallistuneista yksiköistä vastasi, että sijoituksen alkuvaiheessa lasta koskevat tiedot saapuivat viiveellä ja tietoa oli käytettävissä vähän tai se oli riittämätöntä. (Heino, Lappalainen, Ranta & Weckroth 2021: 189–192.)

Laadukas laitoshoido edellyttää tiivistä yhteistyötä toisten ammattilaisten kanssa monialaisissa verkostoissa (Timonen-Kallio 2015: 61). Moniammatillisessa työskentelyssä

keskeistä on lapsen kokonaisvaltaisen tilanteen arviointi ja riskitekijöiden tunnistaminen (Jaakola & Vornanen 2024; Lamponen & Repo 2022). Psykiatrian ja lastensuojelun työntekijöiden haastatteluihin pohjautuvan tutkimuksen mukaan sijaishuollon nähtiin olevan laadukasta, kun työskentely sisälsi keskusteluja psykiatrian poliklinikan henkilökunnan kanssa lapsen hoidon tavoitteista (Timonen-Kallio ym. 2016: 395). Laadun lisäksi tulee arvioida psykiatrisen hoidon ajankohta, sillä intensiiviseen terapiaan vaadittavat voimavarat alkavat olla riittäviä sitten, kun lapsi kokee olonsa turvalliseksi ja on asettunut uuteen kasvuympäristöön (Sinkkonen 2015: 151-152). Psykkisesti huonovointisen lapsen tilanteessa voi olla tarpeellista tehdä turvasuunnitelma esimerkiksi sellaisia tilanteita varten, joissa esiintyy itsetuhoista käytöstä.

Sekä lapsen että vanhempien sitoutumista lapsen terveydenhoidon toteuttamiseen on tärkeä arvioida. Lasta ja hänen perhettään tulee myös tukea lapsen erityistarpeiden ymmärtämisessä.

5.6 Koulunkäynti

Koulussa viihtyminen ja kiinnostus opiskelua kohtaan ovat suojaavia tekijöitä lapsen elämässä (Socialstyrelsen 2023: 47-48). Koulunkäyntiä ja oppimista on tärkeää tukea sijaishuoltopaikasta käsin. Kouluterveyskyselyn (2020) tulosten mukaan sijoitetuilla nuorilla oli tavallisemmin koulunkäyntiin liittyviä haasteita kuin muilla ikäisillään (Ikonen ym. 2020: 21).

Lapsen omaa näkemystä selvitettäessä voi tulla esiin tekijöitä, jotka osaltaan vaikuttavat motivaatioon opiskelua kohtaan. Koulunkäyntiin voi liittyä kokemuksia kiusaamisesta ja fyysisestä uhasta (Ikonen ym. 2020: 21). Impulsiivinen käyttäytyminen ja keskittymisvaikeudet voivat näkyä heikkona koulumenestyksenä. Lapsella voi olla esimerkiksi myös haasteita seurata ohjeita tai vaikeuksia motorikassa, kuten kirjoittamisessa tai piirtämisessä (Socialstyrelsen 2023: 48-49). Yksilöllinen ja mahdollisimman vähän siirtymätilanteita sisältävä koulunkäynnin tuki voi olla tarpeellista.

Koulun kanssa tehtävä yhteistyön tavoitteeksi saattaa muodostua lapsen tuen tarvetta vastaavan opetuksen suunnittelu sekä toteuttaminen sijaishuoltopaikasta käsin. Opettajien ja sosiaalityöntekijöiden moniammatillista yhteistyötä käsittelevän tutkimuksen haastateltavat viittasivat yhteistyökumppaniin merkittävänä tukijana, joka auttaa lasta menestymään eri osa-alueilla (Hesjedal ym. 2015: 443).

Sijaishuoltoapaikkaa valitessa tulisi huomioida koulunkäynnin tukemisen muoto. Lapsi- tai nuorikohtaisesti saatetaan arvioida, että koulun loppuun suorittaminen onnistuisi vahvan tuen avulla esimerkiksi sellaisessa sijaishuoltoapaikassa, jossa koulunkäynti voidaan toteuttaa yksikön tiloissa tai sen välittömässä läheisyydessä.

5.7 Perheen tilanne ja vanhemmuus

Vanhemmuuden arvioinnissa keskitytään erityisesti siihen, miten vanhempi pystyy vastaamaan lapsen tuen tarpeisiin. BBIC-arviointimallin (2023) mukaan on olennaista keskittyä siihen, miten vanhemmat huolehtivat lapsen perushoidosta ja ymmärtävät lapsen tarpeita. Vanhemman tulee tarjota lapselle vakaa ja ennakoitavissa oleva arki sekä tukea koulunkäyntiä esimerkiksi säännöllisen vuorokausirytmien avulla. Vanhemman tehtävänä on opettaa lapselle ikätasoista vastuunkantoa. Lapseen kohdistuvat kohtuuttomat vaatimukset nähdään riskinä hänen kehitykselleen. (Socialstryelsen 2023: 66-69.)

Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on parhaimmillaan lasta tukevaa, jonka vuoksi perheessä jo olemassa olevia, hyviä toimintamalleja tulee työskentelyn kautta vahvistaa. On tärkeää arvioida ja keskustella yhteisesti siitä, miten kriisiytynyt perheen tilanne vaikuttaa lapsen ja vanhempien väliseen vuorovaikutukseen. Lapselta tuleva tieto on tärkeää vanhemmille ja työntekijöille, kun tilannetta tarkastellaan lapsen hyvinvoinnin turvaamisen kannalta (Tulensalo & Muukkonen 2016: 101).

Mikäli vanhemmat ovat eronneet ja lapsen elämässä on mukana vanhemman uusi kumppani, on myös hänen roolinsa huomioitava osana lapsen perhettä. Yhteisvanhemmuuden käsite merkitsee kahden tai useamman aikuisen välistä vastuun jakamista sekä sitoutumista koskien lapsen hoito- ja kasvatustehtävää (Böök & Terävä 2022).

Lapsen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että vanhempi on emotionaalisesti saatavilla, jolloin vanhempi kykenee olemaan läheisessä ja jatkuvassa kontaktissa lapseen. Vanhemmalla on kykyä kannustaa lasta riittävästi sekä tarjota lapselle ikätasoista ja kiinnostuksenkohteiden mukaista vapaa-ajan toimintaa. Vanhempi myös omalla toiminnallaan varmistaa, että lapsella on mahdollisuus pitää yhteyttä itselleen tunnetasolla tärkeisiin ihmisiin. Lämpö ja herkkyys lasta kohtaan on tärkeää, jotta lapsen ja vanhemman välille voi muodostua turvallinen yhteys. (Socialstryelsen 2023: 70-75.)

Vanhemman omalla hyvinvoinnilla on vaikutusta lapsen hyvinvointiin ja turvallisuuteen sekä perheen arkeen, mahdollisesti myös vanhemman taloudelliseen tilanteeseen ja sosiaalisiin suhteisiin. Vanhemman kyvykkyys tunnistaa haasteet ja sitoutua niiden hoitoon ovat asioita, jotka on syytä ottaa työskentelyssä puheeksi. Pitkänen (2011) toteaa sijoitettujen lasten vanhempien pitäneen merkittävänä, kun työntekijä osaisi nähdä tärkeänä myös vanhemman oman jaksamisen. Kuntoutumisen tuki oli vanhempien kokemana vahvasti yhteydessä vanhempana toimimiseen, jolloin vanhemmuuden roolissa kehittyminen nähtiin osaksi kuntoutumisvaihetta (Pitkänen 2011: 109-114.)

Turvalliseen kasvatukseen liittyvät tekijät, kuten päihteettömyys ja väkivallattomuus, ovat asioita, joita edellytetään, jotta lapsi voi viettää suunnitelmallisesti aikaa kotona. On tärkeää keskustella vanhemman kanssa siitä, minkälaisissa asioissa hän kokee tarvitsevansa tukea vanhemmuudessa. Lapsen ja vanhempien sekä muiden lapselle läheisten ihmisten välistä yhteydenpitoa on edistettävä ja tuettava sijaishuollon aikana (Lastensuojelulaki 417/2007 § 50). Yhteistyön kannalta on merkityksellistä tietää, millaisia toiveita ja odotuksia vanhemmalla on lapsen sijaishuoltopaikan suhteen.

5.8 Lapsen ajatukset vahvuuksista, tuen tarpeesta ja sijaishuoltopaikasta

Tutkimusten mukaan lasten toivovat sijaishuollolta, että heidän tilannettaan arvioidaan yksiköllisesti ja kohdataan kuunnellen, mitä lapsella itsellään on sanottavana (Skoog 2013; Korhonen ym. 2021). Lapsella voi olla toiveita esimerkiksi paikan sijainnin suhteen huomioon ottaen perhe ja sosiaaliset suhteet, koulu, hoitokontaktit tai harrastukset. Lapsen tuottama tieto tulee dokumentoida ja lapsi voi itse myös osallistua tiedon kirjaamiseen. Asiakkaan osallisuus työskentelyn dokumentoimiseen kasvattaa luottamuksen tunnetta, eivätkä kirjatut asiat ja näkökannat tule myöhemmin hänelle yllätyksenä (Laaksonen ym. 2011: 41).

Sijoitukseen johtaneista syistä on hyvä keskustella lapsen kanssa ja antaa lapselle tilaa esittää kysymyksiä, sillä epätietoisuus ei edistä lapsen hyvinvointia (Staines & Selwyn 2020: 97,104). Luottamuksellinen suhde omaohjaajaan voi tukea vaikeiden asioiden käsittelyssä. Hirvonen (2023) toteaa, että lapsi voi yhdessä omaohjaajan kanssa opetella sanoittamaan ja tunnistamaan tunteita, ja keskusteluyhteys on vastavuoroista. Ai-

kuisen roolissa tulee kiinnittää huomiota onnistumisen kokemuksiin sekä havaita lapsen vahvuudet, jolloin positiivisia asioita on mahdollista edistää arjessa. (Hirvonen 2023: 66.)

Tieto lapsen vahvuuksista on myös merkityksellistä sijaishuoltoapaikan näkökulmasta, jotta niitä voidaan oikeanlaisen tuen avulla vahvistaa sekä edistää lapsen suotuisaa kehitystä. Lapsen tuen tarpeita on hyvä peilata sijaishuoltoapaikan erityisosaamiseen, jotta henkilöstön osaaminen vastaa esimerkiksi päihteillä oireilevan lapsen hoidon tarvetta.

<p>Tunne-elämä ja käyttäytyminen</p>	<p>Itsesäätely, tunteiden säätely, mieliala ja minäkuva</p> <p>Miten lapsi näyttää mielipahaa ja reagoi pettymyksiin?</p> <p>Tarvitseeko lapsi paljon aikuisen kannattelua arjessa?</p> <p>Kyky sitoutua sääntöihin?</p> <p>Traumatausta ja turvattomuuden näkyminen arjessa ja millaista tukea lapsi tarvitsee? Onko lasta täytynyt turvata rajoitustoimenpiteillä?</p>
<p>Sosiaalinen ympäristö</p>	<p>Lapsen toimiminen ryhmässä toisten lasten ja aikuisten kanssa, luottavaisuus ja avoimuus</p> <p>Kielellisen tukemisen tarve arjessa? Sijoituksen aikainen yhteydenpito perheeseen ja läheisiin?</p>

Lapsen arjen säännöllisyys	Millainen on lapsen kyky huolehtia itsestä? Osaako lapsi liikkua itsenäisesti paikasta toiseen? Onko lapsella realistinen käsitys vaaratilanteista?
Lapsen kehitystä vaarantava toiminta	Päihteidenkäytön vaikutukset arkeen ja terveyteen, päihteisiin liittyvä riskikäyttäytyminen? Mitä hatkojen aikana tapahtuu ja kuinka kauan ne ovat kestäneet?
Psyykinen ja fyysinen terveys	Tietoa lapsen terveydentilasta ja hoidosta, onko esimerkiksi tarve turvasuunnitelmalle. Sitoutuvatko lapsi ja vanhemmat lapsen hoitoon? Vanhemman ymmärrys lapsen diagnoosista ja sen vaikutuksesta lapsen käytökseen? Vanhemman ymmärrys lapsen erityistarpeista?
Koulunkäynti	Koulunkäynnin tilanne ja sitoutuminen opiskeluun? Kiusaamiskokemukset Miten vahva tuen tarve koulunkäynnissä?
Perheen tilanne ja vanhemmuus	Perhe ja läheisverkosto, huomioiden sekä etä- että lähivanhempi ja mahdollisten uusien kumppanien roolit. Vanhemman jaksaminen ja omien haasteiden vaikutukset lapseen? Vanhemman sitoutuminen omaan hoitoon? Onko vanhemman ja lapsen vuorovaikutus lasta tukevaa? Kriisitilanteen vaikutus

	vuorovaikutukseen? Millaisia odotuksia sijaishuoltopaikalta? Kenen luona lapsen on turvallista käydä ja millainen on tuen tarve työntekijöiltä kotona olemisen aikana?
Lapsen ajatukset vahvuuksista, tuen tarpeesta ja sijaishuoltopaikasta	Mitä lapsi ajattelee omista vahvuuksista ja missä asioissa tarvitsee vielä tukea? Mitkä asiat ovat lapsen mielestä tärkeitä sijaishuoltopaikassa?

Taulukko 1. Esimerkkejä arviointityötä ohjaavista teemoista ja kysymyksistä

6 Eettisyys ja luotettavuus

Olen tutustunut tätä opinnäytetyötä tehdessäni Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisemaan ohjeeseen koskien hyvää tieteellistä käytäntöä ja sitoutunut toteuttamaan opinnäytetyöni sen mukaisesti sekä kiinnittämään erityistä huomiota tutkimuseetiikkaan. (TENK 2023.) Olen lukenut myös julkaisun koskien ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisiä suosituksia (Arene 2020).

Aiheena lastensuojelun kehittämistyö on sensitiivinen, minkä vuoksi olen myös tutustunut suunnitelmaa tehdessäni myös ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiin periaatteisiin (TENK 2019.) Opinnäytetyössäni kuvataan organisaatiossa tapahtuvaa työn kehittämisprosessia, jossa en käsittele asiakastietoja tai kerää tietoa asiakkaista. Olen suunnitteluprosessin aikana tavannut useita kertoja yhteistyökumppanin eli Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lastensuojelun työntekijöitä, jotta opinnäytetyö tulisi vastaamaan mahdollisimman hyvin työelämän tarpeisiin. Suunniteltu kehittämistyö on viety asianmukaisesti myös yhteistyötahon johtoryhmän tietoon. Pyrin opinnäytetyössäni kuvaamaan kehittämistyön etenemistä ja sen tuloksia avoimesti sekä puolueettoman tutkijan näkökulmasta.

Tarkoitukseni on kerätä palautetta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä ja arviointi- ja selvitystyötä tekevien laitoshoidon työntekijöiltä kehittämisprosessin onnistumisesta

käyttäen Metropolian Ammattikorkeakoulun sähköistä E-lomaketta, jotta palautteen antajien henkilöllisyys ei tule tietooni prosessin aikana, enkä tule käsittelemään henkilötietoja opinnäytetyössäni. Tähän tutkimukselliseen ratkaisuun olen päätenyt sen vuoksi, että sidokseni työntekijän roolissa ei vaikuttaisi siihen, millä tavoin tulkitseen saamaani palautetta. Anonymiteetin säilyminen voi edesauttaa siten, että yksikössäni työskentelevät uskaltavat antaa avointa ja todenmukaista palautetta kehittämistyöstä. Työntekijäroolini voi siitä huolimatta vaikuttaa siihen, miten avoimesti ihmiset palautetta antavat. Palautteen antamisen mahdollisuudesta on tiedotettu kaikkia henkilöitä, jotka ovat osallistuneet kehittämistyön kohteena olevaan laitoshoidon asiakasohjausprosessiin, mutta kyselylomakkeeseen vastaaminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Tutkimustiedotteessa työntekijöille kerrotaan, miksi tietoa kerätään ja mihin sitä käytetään. Lisäksi olen tiedottanut kyselylomakkeen yhteydessä asianmukaisesti siitä, että saamiani vastauksia tullaan käsittelemään opinnäytetyössä, joka tallennetaan Theseukseen.

En itse ole osallistunut palautteen antamiseen, vaan käsittelen saatuja vastauksia kehittämistyötä tutkivan asemassa. Olen toimittanut tutkimussuunnitelman tutkimuslupa-asioista vastaavalle taholle ja tehnyt opinnäytetyöstäni tutkimusilmoituksen, joka on Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella hyväksytty.

7 Palautekyselyn tulokset

Julkaisin opinnäytetyön kehittämisprosessia koskevan E-lomakekyselyn kesäkuussa 2023. Jaoin tutkimusta koskevan tiedotteen sekä kyselyn vastauslinkin sähköpostitse esihenkilöille, jotka jakoivat tiedon omille työryhmilleen. Kyselyyn vastattiin nimettömästi ja ilman sellaisia tietoja, joista voisi päätellä vastaajan henkilöllisyyden. Olin suunnitellut pitäväni kyselyn avoimena kuukauden ajan, mutta vastausten määrän kasvattamiseksi jatkoin kyselyn aukioloaikaa parilla viikolla. Kyselylomake oli avoinna 31.5.-9.7.2023 välisen ajan.

Kyselyyn vastasi yhteensä kuusi hyvinvointialueen lastensuojelun työntekijää. Vastajista kaikki toimivat osana arviointi- ja selvitystyötä tekeviä työryhmiä. Sosiaalityöstä ei tullut vastauslomakkeita, joten kyselyn vastausprosentti oli 17,4 %. Seitsemäs vastaaja oli vastannut vain ensimmäiseen kysymykseen koskien rooliaan työntekijänä, joten muilta osin puutteellista vastausta ei pystytty tarkoituksenmukaisesti hyödyntämään

tässä opinnäytetyössä. Vastaajia oli määrällisesti vähän, mutta vastaajat eivät ole tunnistettavissa, koska kyselyssä ei ole eritelty sitä, missä neljästä eri yksiköstä kyselyyn vastannut työntekijä työskentelee.

7.1 Asiakastyö

Asiakastyötä koskevan kysymyksen kautta pyrin selvittämään, kuinka monessa asiakkuudessa vastaaja hyödynsi kehitettyä yhteenvetodokumenttia. Muutama vastaajista arvioi hyödyntäneensä dokumenttia noin seitsemässä asiakkuudessa. Keskimääräisesti vastaajat olivat hyödyntäneet yhteenvetodokumenttia 3-5 asiakkuuden aikana. Vastauksista kävi myös ilmi, ettei tieto kehittämistyöstä ollut saavuttanut kaikkia työntekijöitä, jonka vuoksi yhteenvetodokumenttia ei ole pilotoinnin aikana käytetty osana omaa työskentelyä.

7.2 Kokemus asiakasohjauksesta

Pyrin selvittämään työntekijöiden kokemuksia asiakasohjauksen prosessista kysymyksellä koskien sitä, oliko yhteenvetodokumentin käytöstä työntekijän mielestä hyötyä sopivan sijaishuoltopaikan etsimisessä. Suurin osa vastaajista koki, että yhteenvetodokumentin käyttäminen oli hyödyllistä ajatellen sopivan sijaishuoltopaikan löytymistä. Eräs vastaaja ei ollut käyttänyt dokumenttia työssään, koska tieto pilotoinnista ei ollut tavoittanut häntä. Vastaaja koki, että olisi voinut tuoda osaamistaan osaksi yhteenvetodokumenttia, mikäli sitä olisi pyydetty.

Vastauksissa nousi esiin myönteinen palaute koskien erityisesti uudistettuun yhteenvetopohjaan lisättyä teemaa, joka palautteen mukaan ohjasi yksikön työntekijöitä kuvaamaan tarkemmin sitä, minkälainen sijaishuoltopaikka vastaisi parhaiten lapsen tarpeisiin. Uudistetusta yhteenvetodokumenttipohjasta oli työntekijän kokemuksen mukaan helpompi poimia oleellisia asioita asiakasohjauksesta varten.

Työyhteisöihin oli vastausten perusteella tullut riittämättömästi tietoa siitä, miten yhteenvetodokumenttia on hyödynnetty sijaishuoltopaikan etsimisessä. Yhteenvetodokumentista ja sen roolista lapselle sopivan sijaishuoltopaikan löytymisessä toivottiin saatavan jatkossa palautetta. Yhteenvetodokumenttipohjan koettiin auttaneen asiakasohjaukseen osallistumista, kun työntekijä on sen pohjalta osannut monipuolisemmin ker-

toa asiakkaan tilanteesta ja tarpeista. Erään vastaajan mukaan yhteenvetodokumenttipohja ”kuvaa yksityiskohtaisesti nuoren tuen tarpeita ja kiireellisen sijoituksen aikana esiin nousseita asioita, joilla saattaa olla merkitystä sijaishuoltoapaikan etsimisessä”. Tämä lisäsi vastaajan kokemuksen mukaan yhteenvetodokumentista saatua hyötyä.

7.3 Yhteenvedon sisältö

Yhteenvetodokumentin sisältöä koskevista kysymyksistä ensimmäinen käsitteli sitä, kuvaavatko yhteenvedon teemat riittävästi lapsen tuen tarvetta. Kaikki yhteenvetodokumenttipohjaa työssään käyttäneet vastaajat kokivat, että teemat käsittelivät riittävällä tavalla lapsen tuen tarvetta. Vastauksissa tuotiin esiin ajatus siitä, että yhteenvetodokumentin teemat ovat tärkeitä ja keskeisiä arvioinnin kannalta. Yhteenvetodokumentin otsikoiden yhteyteen lisätyt kysymykset ohjasivat kokemuksen mukaan työntekijää kirjamaan yksityiskohtaisemmin, kuinka paljon ja minkälaisissa asioissa lapsi tai nuori tarvitsee tukea. Yhteenvetodokumentin kytkeytyminen BBIC-malliin lapsen tuen tarpeen arvioinnissa tuotiin vastauksissa esiin positiivisena asiana.

Yhteenvetodokumentin sisällöllistä teemaa käsitteli toinen kysymyksen koskien sitä, puuttuuko dokumentista jokin aihealue ja jos puuttuu, niin mikä. Neljä työntekijöistä vastasi kysymykseen kieltävästi eli heidän mielestään yhteenvetodokumentissa ei esiintynyt puutteita. Yksi vastaajista koki, ettei osaa vastata kysymykseen. Eräs vastaaja toi esiin, että aihealueista puuttuu riippuvuudet.

7.4 Lapsen näkökulma

Lapsen näkökulmaa koskien työntekijöiltä kysyttiin, miten lapsen oma mielipide ja toiveet tulivat mielestäsi esille yhteenvedossa. Yhden vastaajan kokemuksen mukaan lapsen oma mielipide ja toiveet tulivat hyvin esille. Työntekijän yksikössä oli pyritty siihen, että asiakaslapsi saa itse kirjoittaa yhteenvetodokumenttiin oman näkökulmansa ja tuoda sitten esiin oman kokemuksensa asioista. Tämä tavoite oli vastaajan kokemuksen mukaan tuonut enemmän esille lapsen todenmukaista näkökulmaa.

Yhteenvetodokumentin valmiit teemat olivat kokemusten mukaan hyviä aiheen käsitteilyyn, mutta vastauksissa oli myös pohdintaa siitä, että lapsen näkökulmaa tulee korostaa, jotta tuen tarpeen arviointia ei tehdä vain aikuisten tekemien oletusten ja pohdintojen

kautta. Ehdotuksen mukaan lapsen näkökulmaa sijaishuoltopaikkaa käsittelevän osiossa voisi selkiyttää kysymysten ja väliotsikoiden osalta, jotta lapsen olisi niihin helppo vastata.

Vastauksissa tuotiin esiin, että lapsen näkemystä käsittelevä osio on kuvattu kattavasti. Työntekijöiden vastauksissa oli pohdintaa myös siitä, miten yhteenvedodokumenttia työskentelyssä käyttävien työntekijöiden tulee ottaa huomioon se, millä keinoin saadaan mahdollisimman paljon tietoa lapsen omasta mielipiteestä ja toiveista. Vastauksissa nousi esiin näkökulma lapsen osallistamisesta yhteenvedodokumentin kirjoittamisessa. Tällöin voidaan esimerkiksi pohtia lapsen ääntä käsittelevää osuutta yhdessä lapsen tai nuoren kanssa ja varata tälle työskentelylle oma aikansa. Lapsen mielipide koettiin hyvin tärkeänä asiana ja sen koettiin tulleen huomioiduksi yhteenvedodokumentissa. Eräs vastaajista kertoi lisänneensä työskentelyn aikana omia kysymyksiä yksilöllisesti ja asiakaslähtöisesti lapsen mielipidettä käsittelevään osioon.

7.5 Yhteenvedon käyttäminen työvälineenä

Halusin selvittää työntekijöiltä, miten he ovat kokeneet yhteenvedon käyttämisen työvälineenä, joten kysyin heiltä, minkälaisia ajatuksia yhteenvedon kirjoittaminen tai lukeminen herätti. Erään vastaajan mukaan yhteenvedodokumenttipohja oli arviointia ohjaava ja selkeä. Aluksi uudistetun dokumenttipohjan käyttäminen ja siihen tutustuminen oli vienyt aikaa. Uudistettu yhteenvedopohja sai kiitosta siitä, että sen koettiin ohjaavan aiempaa enemmän keskittymään lapsen tuen tarpeen ja haasteiden kuvaamiseen. Tärkeänä osana arviointityötä nähtiin yhteenvedodokumenttipohjassa esitetty pohdinta siitä, millainen tuki on asiakkaalle tarkoituksenmukaisin.

Yhteenvedodokumenttipohjan täyttö koettiin toisaalta myös työläänä ja parannusehdotuksena esitettiin kysymysten asettelun selkiyttämistä, jolloin teemat käsitelisivät paremmin arviointityöskentelyn tavoitetta ja sisältöä. Väliotsikoiden runsaus johti erään vastaajan kokemuksen mukaan siihen, että kirjallisesta yhteenvedosta muodostuu hyvin pitkä, sillä aiheita tulee käsitellä siinä laajasti. Yhteenvedodokumentissa käsiteltäviä teemoja tukevien otsikoiden nähtiin toisaalta myös vaikuttavan positiivisesti kirjoittamisprosessiin sekä tekevän yhteenvedodokumentista kattavan.

7.6 Kokemuksia tiedonkulusta ja yhteistyöstä muiden lapsen asioista vastaavien työntekijöiden kanssa prosessin aikana

Kysymys toimijoiden välisestä yhteistyöstä kehittämisprosessin aikana koettiin haastavana, johon kaikki työntekijöistä ei osannut vastata. Toimijoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä arviointi- ja selvitystyötä tekevien laitoshoidon yksiköiden työntekijöitä sekä sosiaalityöntekijöitä lastensuojelun avohuollosta ja sijaishuollosta. Vastauksissa korostettiin tiedonkulun oikea-aikaisuutta, ja osalle vastaajista yhteistyö kehittämisprosessin aikana ei ollut näkynyt lainkaan. Toisaalta vastauksissa oli myös pohdintaa siitä, ettei tieto kehittämisen eri vaiheista välttämättä ollut kulkeutunut itselle tai työskentelyn taustalla tapahtuvaa yhteistyötoimintaa oli hankala havaita. Pilotointia koskevan kommunikoinnin olisi toivottu olevan prosessin aikana vahvempaa.

Vastauksissa tuotiin esiin näkökulma siitä, että kaikki osallistuneet toimijat pitivät kehittämisprosessin aihetta hyvin tärkeänä, vaikkei vastaaja itse ollut osallistunut varsinaiseen kehittämistyöskentelyyn. Kiireellä ja ajoittain suurella työmäärällä nähtiin olevan vaikutusta kehittämistyöskentelyn toteutumiseen. Vastauksissa nähtiin myös yhteistyön muotoutuneen toimivammaksi prosessin aikana, mutta samanaikaisesti havaittiin hyvinvointialueille siirtymisen myötä tapahtuneiden muutosten vaikutukset pilotoinnin toteutumiseen.

7.7 Ajatuksia kehittämistoiminnasta

Viimeisessä kyselyn osiossa kysyin työntekijöiden omista kehittämis ehdotuksista. Eräs vastaajista ehdotti, että yhteenvetodokumentin säännöllistä päivittämistä varten perustettaisiin työryhmä, joka kokoontuisi tietyin väliajoin pysähtyen tämän teeman äärelle. Ehdotuksen mukaan työryhmä voisi tarvittaessa esimerkiksi kouluttaa muita yhteenvetodokumentin käyttämisessä. Vastauksissa nousi esiin toive siitä, että pilotointiprosessista olisi tiedotettu esihenkilöiden taholta laajemmin.

Lapsen osallisuutta sijaishuoltoapaikan valinnassa haluttiin eräässä vastauksessa korostaa ja tuoda esiin sitä, että yhteenvetodokumenttipohjan tulee olla helppo ja vaivaton täyttää asiakkuudessa olevalle lapselle. Eräs vastaaja pohti lapsen mahdollisuutta osallistua asiakkuuttaan käsitteleviin rakenteisiin. Yhteenvetodokumenttipohjan muokattavuutta tarpeen mukaan pidettiin tärkeänä ja ehdotettiin, että pohjassa olevat väliot-

sikot voisivat olla käytön vaivattomuuden näkökulmasta vielä selkeämmät. Työntekijöiden yhteiseen pohdintaan käytetty aika nähtiin merkityksellisenä yhteenvedodokumentin, sillä vuorotyö tuo omat haasteensa työskentelyn organisointiin, ja yhteenvedodokumentin viimeistelylle tulee varata riittävästi aikaa. Vastaja totesi myös, että yhteenvedodokumenttipohjassa on sopivassa suhteessa moniäänisyyttä.

8 Johtopäätökset

Lapsen näkemyksen ja osallisuuden tukeminen nousi pilotoinnin aikana keskeiseksi arviointityön tarkastelun kohteeksi myös kyselyn vastauksissa, mikä oli yksi opinnäytetyön tavoitteista. Tulensalon & Muukkosen (2016) mukaan lapsen osallisuutta voidaan edistää ottamalla konkreettisesti lapsen toiveet ja odotukset osaksi yksilöllistä asiakkuuden aikaista työskentelyä. Kohtaamisiin tulisi varata tarpeeksi aikaa, jotta on mahdollista muodostaa syvällistä tietopohjaa lapsen arjesta ja elämäntilanteesta (Tulensalo & Muukkonen 2016: 108-109). Palautekyselyn vastauksissa korostettiin myös työskentelyyn käytettävän ajan tärkeyttä. Lapsen osallisuutta oli yksikössä huomioitu siten, että lapsi oli ollut mukana kirjaamassa omaa näkemystään yhteenvedodokumenttiin. Vastauksissa työntekijä kertoi käyttäneensä yhteenvedon pohjaa joustavasti sekä lisänneensä ja muotoilleensa arviointityön kysymyksiä yksilöllisesti asiakkaan tarpeen mukaan.

Lapsen aktiivisen toimijuuden huomioimisen lisäksi työntekijät ovat kyselyvastausten perusteella nähneet erityisen tärkeänä sen, että lapsen oma näkemys tulee yhteenvedodokumentissa esille mahdollisimman autenttisesti ilman aikuisten tekemiä oletuksia tai tulkintoja. Lapsen aidon kuulemisen tavoittelemisen on merkityksellistä, sillä Brucen (2014) tutkimuksen mukaan on olemassa useita esimerkkejä lastensuojelun käytännöistä, joissa lapsen näkemys ei erotu tai paikalla olleen lapsen näkökulma ei tullut taapaamisella esiin ollenkaan (Bruce 2014: 518).

Lastensuojelutyössä voidaan työyhteisöjen toimesta luoda osallisuutta tukevat rakenteet, jotka mahdollistavat aidon osallisuuden sekä lapsen tai nuoren asiantuntijuuden huomioimisen lastensuojelullisissa prosesseissa. Lasten hyvinvointiin keskittyvä arviointi on laajan käsityksen mukaan kaikkien vastuulla, jotka tekevät työtä lasten ja perheiden kanssa (Jaakkola ym. 2024: 116.) Kyselyn vastauksissa nostettiin esiin, on tärkeää keskittyä erityisesti siihen, millaisin keinoin lapsen ajatuksista ja toiveista saadaan tietoa. Tutkimusten mukaan laadukas sijaishuolto on lasten kokemana ennen kaikkea

turvallista ja pysyvyyttä tarjoavaa, ja heille on tärkeää kokea tulevansa kuulluksi päätöksenteossa (Korhonen ym. 2021; Moore ym. 2017; Skoog 2013).

Työntekijöiden kokemuksia käsittelevän kyselyn tulosten perusteella voidaan todeta, että pilotointi olisi voinut ajallisesti olla pitkäkestoisempi. Vastausten perusteella työntekijät käyttivät pilotointiprosessin aikana uudistettua yhteenvetodokumenttipohjaa keskimäärin 3-5 asiakkuuden aikana. Vastaajien kokemusten mukaan pilotointia tai opinnäytetyöprosessia koskeva informaatio ei tavoittanut kaikkia työntekijöitä, mikä osaltaan vaikutti kyselyyn vastanneiden määrään. Tämän perusteella voidaan todeta, että on tärkeä tiedottaa säännöllisin väliajoin prosessin etenemisestä, sillä taustalla tapahtuva kehittäminen ei välttämättä tule näkyväksi kaikille organisaatiossa työskenteleville. Kehittämisestä syntyneitä tuloksia esitellään työskentelyä käsittelevissä raporteissa (Toikko & Rantanen 2009: 85). Tämä opinnäytetyö tuo tietoa kehittämistyöstä kirjallisessa muodossa.

Yhteenvetodokumentin pohjaan tehdyt lisäykset koettiin vastausten perusteella tarkoituksenmukaisiksi ja kattaviksi. Yhteenvetodokumenttipohjaan lisätyt teemat ja väliotsikot eivät edusta rakenteellista kirjaamista, vaan niiden tarkoitus on ohjata arviointityötä. Näin ollen voidaan olettaa, että uusien työntekijöiden on helpompi perehtyä uudistetun yhteenvetodokumenttipohjan myötä arviointityön luonteeseen.

Muutosehdotukset koskivat yhteenvetodokumenttipohjan tekstin muotoilua. Vastausten perusteella toivottiin selkeyttä asetteluun sekä otsikointiin, jotta lapsen tai nuoren on asiakaslähtöisesti helpompi osallistua omien ajatusten kirjaamiseen. Yhteenvetodokumenttipohjaan ei tehty pilotoinnin aikana muutoksia, mutta saadun palautteen mukaan sen rakennetta voisi muuttaa selkeämmäksi. Kyselyyn vastanneen työntekijän ehdottaman yhteenvetodokumenttipohjan kehittämiseen keskittyvän ryhmän perustaminen voisi tuoda kehittämiselle jatkuvuutta. Eri toimijoiden verkostomuotoinen työskentely luo perusteet myös kehittämistä koskevien tulosten vertailulle ja mahdollisuuden jatkaa työstämistä (Toikko & Rantanen 2009: 88.)

Kehittämistyöhön osallistuneen lastensuojelun sijaishuollon esihenkilön kokemuksen mukaan lasten omaohjaajat alkoivat pilotoinnin aikana osallistua enenevässä määrin lastenhoitoon asiakasohjaukseen. Viimeisellä yhteistyötapaamisella sijaishuollon sosiaalityöstä annettiin hyvää palautetta tuotetuista yhteenvetodokumenteista. Voidaan olet-

taa, että yhteenvedodokumentin pohjaan tehdyt lisäykset olivat onnistuneita peilaten kyselylomakkeista saatuihin vastauksiin, vaikka pilotoinnin vaikuttavuutta ei voida suoranaisesti mitata.

9 Pohdinta

Lapsen tarpeita vastaavan sijaishuoltopaikan löytyminen on aihe, joka puhututtaa suomalaisen lastensuojelun kentällä, sillä useat lapset ja nuoret asuvat kodin ulkopuolella ja ovat lastensuojelun sijaishuollon asiakkuudessa. Tiili, Eriksson ja Tähkää (2024) ehdottavat sijaishuoltopaikkojen tietoja kerättäväksi kansalliseen tietopohjaan, jonka avulla lapselle olisi mahdollista valita laadukkaaksi ja toimivaksi todettu sijaishuollon yksikkö. Kun oleellinen sijaishuoltopaikkoihin liittyvä tieto on sosiaalityöntekijän käytettävissä etukäteen, niin lapsen yksilöllisiä tarpeita vastaavan paikan valitseminen helpottuu. Lapsen edun toteutumista voidaan tukea löytämällä sopiva sijaishuoltopaikka, jolla ehkäistään myös turhia sijaishuoltopaikan muutoksia (Tiili, Eriksson & Tähkää 2024.) Opinnäytetyössä kuvattu pilotointiprosessi on yksi keino pyrkiä kehittämään lastensuojelun työtapoja todettua tarvetta vastaavaksi.

Opinnäytetyön aihe syntyi käytännön tarpeesta pyrkiä vaikuttamaan lastensuojelutyön kehittämisen kautta sijaishuoltopaikan muutoksiin. Opinnäytetyössä keskityttiin sijaishuoltopaikan valintaan. Työn aihe rajautui sellaiseen prosessin vaiheeseen, jossa kiireellisesti sijoitetun lapsen on arvioitu tarvitsevan pidempiaikaista sijaishuoltoa ja hänelle tulisi löytää tarpeita vastaava sijaishuoltopaikka. Kehittämistä varten nimettiin suunnittelutyöryhmä, joka uudisti lapsen tuen tarvetta käsittelevää kirjallista yhteenvedodokumenttipohjaa sijaishuoltopaikan valinnan näkökulmasta. Tarkoituksena oli myös tuoda esille sijoitetun lapsen omaa näkemystä ja tukea arviointityön tiedonmuodostusta lisättyjen ohjaavien kysymysten avulla. Tätä kehittämisprosessia pilotoitiin Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lastensuojelussa ja yhteistyökumppaneilta kysyttiin palautetta sekä kokemuksia pilotoinnista sähköisen kyselylomakkeen avulla.

Hyvinvointialueisiin siirtyminen toi mukanaan muutoksia organisaatioissa, jolloin kehittämistyön lisäksi oli meneillään muitakin perehtymistä edellyttäviä uudistuksia. Tämän muutosvaiheen läpikäynnillä on osaltaan varmasti ollut vaikutusta kehittämistyöhön. Työntekijöiden keskuudessa tapahtui prosessin aikana jonkin verran vaihtuvuutta, jolloin tieto kehittämisprosessista ei välttämättä siirtynyt vasta-aloittaneille työntekijöille.

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheeseen kului merkittävästi aikaa, jolloin pilotoinnille eli kokeilevalle toiminnalle jäi vuorostaan lyhyempi ajanjakso kokonaisuudessaan kehittämisprosessissa. Ajallisesti pidempi pilotointijakso olisi saattanut mahdollistaa sen, että olisin saanut kerättyä enemmän tietoa siitä, miten kehittämistoiminta näkyi käytännön työssä, ja millaisia rakenteellisia vaikutuksia kehittämisellä oli jo olemassa oleviin työtapoihin.

Julkaisemani E-lomakekysely ajoittui kesälomakaudelle ja tämä varmasti näkyi saamieni vastausten määrässä. Oma työnkuvani organisaatiossa vaikutti siihen, että julkaisin tutkimuseettisistä syistä kyselylomakkeen sähköisessä muodossa, jotta vastaajien anonymiteetin säilyminen mahdollistui. Haastatteluna toteutettu kysely olisi voinut antaa enemmän tietoa, mutta myös sähköisen kyselyn kautta työntekijät kertoivat kiitetävän avoimesti ajatuksistaan. Samanaikaisesti kaksoisroolini sekä työntekijänä että haastattelijana olisi muodostanut ristiriidan, joka olisi saattanut esimerkiksi estää haastateltavia kyseenalaistamasta kehittämistyöskentelyn aikana tehtyjä ratkaisuja. Työpajamuotoinen toteutus olisi mahdollisesti voinut tukea pilotoinnin jalkauttamisessa käytännön työhön, jos kehittämisen suunnitteluun olisi osallistunut jokaisesta yksiköstä työntekijä. Kehittämistyön laajentaminen olisi voinut vaikuttaa tiedonkulullisiin haasteisiin, ja ehkä kehittämisen suunnitteluun osallistuminen sitouttaisi pilotointiin innostaen siten vastaamaan palautekyselyyn.

Näin jälkikäteen tarkasteltuna ajattelen, että laajan aihealueen rajaaminen oli haasteellista, sillä lastensuojelun sijaishuollosta, ja erityisesti arviointityöstä puhuttaessa on otettava huomioon monia lapseen ja hänen perheeseensä vaikuttavia tekijöitä. Käytännön työtapojen kehittäminen on ajallisesti pitkä ja monivaiheinen prosessi, kun puhutaan kehittämistyön vaikutusten arvioinnista.

Toteutetun pilotoinnin viimeiset yhteistyötapaamiset järjestettiin vuoden 2023 loppupuolella, jolloin osa kehittämistyön vaikutuksista oli kuitenkin jo nähtävissä käytännön tasolla. Tämä ylitti omat henkilökohtaiset tavoitteeni opinnäytetyön toteuttamisen suhteen. Sijoitettujen lasten omaohjaajien osallistuminen asiakasohjaukseen kasvoi ja sijaishuollon sosiaalityössä todettiin, että tuotetut yhteenvedodokumentit ovat laadultaan kattavia. Saadun palautteen perusteella voidaan olettaa, että pilotoinnilla on ollut positiivisia vaikutuksia työhön.

Opinnäytetyöprosessin aikana nousi esiin moniammatillisen yhteistyön voimavarat ja mahdollisuudet osana lastensuojelutyötä. Opinnäytetyö tuotti tietoa arviointityöstä ja lapsen näkemyksen merkityksestä, joka toivottavasti osaltaan tuo jotakin lisää lasten osallisuutta käsittelevään keskusteluun lastensuojelun kentällä. Opinnäytetyön tulokset voidaan nähdä esitutkimuksellisenä tietona, ja kerättyä aineistoa on mahdollista hyödyntää esimerkiksi jatkotutkimuksessa toteutetun pilotoinnin vaikutusten arvioimiseksi.

Sijaishuoltopaikan valinnan keskiössä tulisi olla lapsen etu ja oikeus kasvaa ainutlaatuisesti ihmiseksi turvallisessa kasvuympäristössä. Olin muutama vuosi sitten mukana työryhmässä, jonka tehtävänä oli osana sijaishuoltoa koskevan kilpailutuksen valmistelua selvittää sijoitettuna olevien lasten mielipiteitä. Teetetyn kyselyn mukaan tärkeimpiä asioita sijaishuoltopaikassa oli lasten vastausten perusteella muun muassa turvallisuus, ruoka ja kaverit. Lapset eivät halunneet, että sijaishuoltopaikassa olisi esimerkiksi väkivaltaa, kiusaamista tai epäasiallisesti käyttäytyviä ohjaajia. (Gripenberg 2022.) Lapsiin liittyvän päätöksenteon yhteydessä voidaan todeta, että lapsen äänen aito kuunteleminen ja mielipiteen ilmaisua tukevat lastensuojelun rakenteet toimivat perustana sille, että lapsen yksilöllisiä tarpeita voidaan arvioida.

Lähteet

Araneva, Mirjam 2022. Lapsen suojele. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Käsikirja lapsen asioista päättävälle. 2. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent.

Arene ry 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Päivitetty 9.1.2020. <<https://www.arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>> Viitattu 17.11.2022.

Bruce, Margaret 2014. The Voice of the Child in Child Protection: Whose Voice? Social Sciences. Vol. 3 (3), p. 514–526.

Böök, Marja Leena & Terävä, Johanna 2022. ”Yhteisvanhemmuus – sehän olisi aivan mahtavaa, jos se toimisi!” Eronneiden isien ja äitien puhetta yhteistyöstä ja vanhemmuudesta. Kasvun tuki -aikakauslehti 1/2022. Artikkelin julkaistu 13.6.2022. <”Yhteisvanhemmuus – sehän olisi aivan mahtavaa, jos se toimisi!” Eronneiden isien ja äitien puhetta yhteistyöstä ja vanhemmuudesta - Kasvun tuki> Viitattu 19.4.2024.

Enroos, Rosi 2016. Lapsen tulo julkiseen kotiin: Huostassaolon ensi vaiheet sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Teoksessa Enroos, Rosi, Heino, Tarja & Pösö, Tarja (toim.) Huostaanotto – Lastensuojelun vaativin tehtävä. E-kirja. Tampere: Vastapaino. Johdanto.

Eronen, Tuija 2013. Viisi vuotta huostaanotosta – Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 4/2013. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Fern, Elizabeth 2014. Child-Directed Social Work Practice: Findings from an Action Research Study Conducted in Iceland. British Journal Of Social Work 2014-07, Vol.44 (5), p. 1110-1128.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino 2018. Johdatus lasten monipaikkaiseen asumiseen. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (toim.) Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö. Gaudeamus Oy.

Gripenberg, Pia 2022. Lasten äänen tavoittelu Uudenmaan valvontayhteistyössä. <<https://www.lastensuojelupaivat.fi/wp-content/uploads/sites/3/2022/10/20221005-lastensuojelupaivat-1-sijaishuollon-valvonta.pdf>> Viitattu 26.2.2024.

Haapala, Maija, Kaijanen, Milja, Minkkinen, Minna & Westlund, Onni 2023. Hatkassa Suomessa - kohti kansallista tilannekuvaa lastensuojelun sijaishuollosta kadonneista lapsista. Pesäpuu ry.

Heino, Eveliina, Jäppinen, Maija & Veistilä, Minna 2023. Assessments of foreign language-speaking children’s well-being in Finland: a frame analysis of child welfare and family service supervisors’ accounts. Nordic social work research 2023-10, Vol.13 (4) p. 522-536.

Heino, Tarja, Lappalainen, Elina, Ranta, Heikki & Weckroth, Niina 2021. Lastensuojelun 24/7-yksiköt – Palvelutuotannon moninaisuus ja haasteet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 6/2021. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142682/URN_ISBN_978-952-343-666-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 25.11.2022.

Hermanson, Elina & Kosola, Silja 2023. Normaali ja riskialtis nuoruus nuorisolääkäreiden näkökulmasta. Teoksessa Turkka, Heikki & Saarholm, Julia (toim.) Lasten ja nuorten rikokset - Opas ennaltaehkäisyyn ja rikoskierteiden katkaisuun. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hesjedal, Elisabeth, Hetland, Hilde & Iversen, Christine 2015. Interprofessional collaboration: self-reported successful collaboration by teachers and social workers in multidisciplinary teams. *Child & family social work*. Vol.20 (4), p. 437-445.

Hietämäki, Johanna 2016. Työmenetelmien kehittämisen tietopohjan rakentaminen ja arviointitutkimus lastensuojelussa. Teoksessa Petrelius, Päivi, Tulensalo, Hanna, Jaakola, Anne-Mari & Hietämäki, Johanna (toim.) Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131363/URN_ISBN_978-952-302-749-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 9.12.2022.

Hirvonen, Mari 2023. Omaohjaaja lapsen luottoaikuisena lastensuojelun sijaishuollossa. Teoksessa Kekkonen, Elina & Jahnukainen, Johannes (toim.) Näkökulmia sijaishuoltoon. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2023. <<https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/06/20230605NakokulmiaSijaishuoltoonJulkaisuValmis.pdf>> Viitattu 2.4.2024.

Ikonen, Riikka, Eriksson, Pia & Heino, Tarja 2020. Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi ja palvelukokemukset. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 35/2020. 47 sivua. Helsinki. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140595/URN_ISBN_978-952-343-570-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 27.9.2022.

Jaakola, Anne-Mari 2020. Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 229. Kuopio: University of Eastern Finland. <<https://erepo.uef.fi/handle/123456789/23436?locale-attribute=fi>> Viitattu 23.8.2023.

Jaakola, Anne-Mari & Vornanen Riitta 2024. Lapsen tilanteen arvioinnin kehityssuuntia lastensuojelussa 2010- ja 2020-luvuilla. Teoksessa Jahnukainen, Markku & Harrikari, Timo (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Jack, Gordon 2010. Place Matters: The Significance of Place Attachments for Children's Well-Being. *British Journal of Social Work*. 40, 755-771.

Kananen, Jorma 2012 (toim.) Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kekoni, Taru, Mönkkönen, Kaarina, Hujala, Anneli, Laulainen, Sanna & Hirvonen, Jukka 2019. Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa Mönkkönen, Kaarina, Kekoni, Taru & Pehkonen, Aini (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Gaudeamus Oy.

Korhonen, Päivi & Eriksson, Pia 2021. Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat - katsaus 2000-luvulla tehtyihin kansainvälisiin tutkimuksiin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 34/2021. 43 sivua. Helsinki. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143381/URN_ISBN_978-952-343-769-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 27.9.2022.

Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2021. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2022. Helsinki: Edita Prima Oy. <https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/22_06_01_Kuusikko_Lastensuojelu_2021.pdf> Viitattu 11.9.2022.

Kääriäinen, Aino, Leinonen, Ansa & Metsäranta, Hannele 2007. Lastensuojelutyön dokumentointi – Opastusta ja ideoita käytäntöön. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Kääriäinen, Aino 2016. Sosiaalityön dokumentointi: Suhde tietoon ja toimintaan. Teoksessa Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lundén, Tiina, Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. E-kirja. Gaudeamus Helsinki University Press.

Laajasalo, Taina & Manninen, Marko 2020. Väkivaltaa ja kaltoinkohtelua kokeneiden sijoitettujen nuorten traumakokemukset ja hoito. Teoksessa Heino, Tarja (toim.) Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. THL. Raportti 12/20. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140861/RAP2020_012_Mik%C3%A4%20auttaa_22022021.pdf?sequence=9&isAllowed=y> Viitattu 18.2.2024.

Laakso, Riitta 2016. Huostaanotto ja muutokset lasten elämässä. Teoksessa Enroos, Rosi, Heino, Tarja & Pösö, Tarja (toim.) Huostaanotto – Lastensuojelun vaativin tehtävä. E-kirja. Tampere: Vastapaino. Johdanto.

Laakso, Riitta 2018. Esineet huostaanotettujen lasten muutoissa. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (toim.) Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö. Gaudeamus Oy.

Laakso, Riitta 2019. Lastensuojelun toistuvat sijoitukset ja monipaikkainen asuminen. Sijoitettujen nuorten näkökulma. Yhteiskuntapolitiikka 84 (2019):1, 4-15.

Laakso, Riitta 2019. ”Ne näki musta” – Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: PunaMusta Oy. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137484/URN_ISBN_978-952-343-267-3.pdf?sequence=1> Viitattu 11.9.2022.

Laaksonen, Maarit, Kääriäinen, Aino, Penttilä, Marja, Tapola-Haapala, Maria, Sahala, Heli, Kärki, Jarmo & Jäppinen, Anu 2011. Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa

– Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 54/2011. Tampere: Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy. <<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79866/d68ab232-88fc-4478-8c21-91164a177a1a.pdf?sequence=1>> Viitattu 28.1.2023.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 26.6.2015/817. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150817#L1P4>>

Lamponen, Tuuli 2022. Kiireellisen sijoituksen päätöksenteko lastensuojelun sosiaalityöntekijän työnä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. <<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/141402/978-952-03-2509-1.pdf?sequence=2&isAllowed=y>> Viitattu 25.11.2022.

Lamponen, Tuuli & Repo, Jenni 2022. Moniammatillisuus lastensuojelun tarpeen arvioinnissa ja päätöksenteossa. Lastensuojelu lapsen etuna (ETU) tutkimuksen -blogi. Blogipostaus 10.11.2022. <https://www.socca.fi/tutkimus/lastensuojelu_lapsen_etuna_tutkimushanke_%28etu%29/blogi/blogin_syottosivu/moniammatillisuus_lastensuojelun_tarpeen_arvioinnissa_ja_paatoksenteossa.10060.blog> Viitattu 23.8.2023.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>>

Lindqvist, Jonna & Kekkonen, Elina 2023. Rajoitustoimenpiteet ja niiden käyttöön liittyvä harkinta sijaishuollossa. Teoksessa Kekkonen, Elina & Jahnukainen, Johannes (toim.) Näkökulmia sijaishuoltoon. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2023. <<https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/06/20230605NakokulmiaSijaishuoltoon-JulkaisuValmis.pdf>> Viitattu 2.4.2024.

Luoto, Tomas & Viskari, Inkari 2023. Nuoren päihderiippuvuus: Kokemusta ja tutkittua tietoa. Teoksessa Turkka, Heikki & Saarholm, Julia (toim.) Lasten ja nuorten rikokset - Opas ennaltaehkäisyyn ja rikoskierteiden katkaisuun. Jyväskylä: PS-kustannus.

Löfblom, Katariina, Kaittila, Anniina, Leinonen, Leena, Alin, Minna, Kraav, Siiri-Liisi, Vornanen, Riitta, Karukivi, Max & Anis, Merja 2024. Nuorten kokemukset mielenterveyden tuesta sijaishuollon aikana. Teoksessa Jahnukainen, Markku & Harrikari, Timo (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Moore, Tim, McArthur, Morag, Death, Jodi, Tilbury, Clare & Roche, Steven 2017. Young people's views on safety and preventing abuse and harm in residential care: "It's got to be better than home". Children & Youth Services Review, 2017-10, Vol.81, p. 212–219.

Muurinen, Heidi & Lovio, Ilkka 2016. Kokeileminen sosiaalipalveluiden kehittämisen menetelmänä ja strategiana. Teoksessa Satka, Mirja, Julkunen, Ilse, Kääriäinen, Aino, Poikela, Ritva, Yliruka, Laura & Muurinen, Heidi (toim.) Käytäntötutkimuksen taito. Heikki Waris -instituutti ja Mathilda Wrede -institutet.

Mönkkönen, Kaarina, Leinonen, Leena, Arajärvi, Miina, Hovatta, Anna-Elina, Tusa, Nina & Salokangas, Katri 2019. Moniammatillisen vuorovaikutuksen tarkastelua. Teoksessa Mönkkönen, Kaarina, Kekoni, Taru & Pehkonen, Aini (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Gaudeamus Oy.

Pehkonen, Aini, Martikainen, Kaisa, Kinni, Riitta-Liisa & Mönkkönen, Kaarina 2019. Asiakas moniammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa Mönkkönen, Kaarina, Kekoni, Taru & Pehkonen, Aini (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Gaudeamus Oy.

Pitkänen, Mia 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris- instituutin julkaisusarja nro 26, 2011. Yliopistopaino.
<https://www.socca.fi/files/1404/Vastuun_paikka!_Vanhempien_tukeminen_lapsen_huostaanotossa.pdf> Viitattu 29.1.2022.

Pösö, Tarja 2016. Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa Enroos, Rosi, Heino, Tarja & Pösö, Tarja (toim.) Huostaanotto – Lastensuojelun vaativin tehtävä. E-kirja. Tampere: Vastapaino. Johdanto.

Pösö, Tarja & Huhtanen Raija 2017. Removals of children in Finland: a mix of voluntary and controversial decisions. Teoksessa Burns, Kenneth, Pösö, Tarja & Skivenes, Marit (toim.) Child welfare removals by the state – A cross-country analysis of decision-making systems. United States of America: Oxford University Press.

Raitasalo, Kirsimarja 2020. Nuorten päihdeongelmien hoito – katsaus kansainväliseen tutkimuskirjallisuuteen. Teoksessa Heino, Tarja (toim.) Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. THL. Raportti 12/20. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140861/RAP2020_012_Mik%C3%A4%20auttaa_22022021.pdf?sequence=9&isAllowed=y> Viitattu 25.2.2024.

Räty, Tapio 2020. Lastensuojelulaki – Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Räty, Tapio 2023. Lastensuojelulaki – Käytäntö ja soveltaminen. 5. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Saastamoinen, Kati 2020. Lapsi sijaishuollossa – Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoitustoimenpiteet. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Sinkkonen, Jari 2015. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) Lapsi uusissa oloissa – Tietoa sijaishuolosta ja adoptiosta. 1. painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Skoog, Victoria 2013. Barns upplevelser av instabil samhällsvård. Socialvetenskaplig tidskrift nr 1. s. 35–52. <<https://socvet.se/article/view/2440/1764>> Viitattu 30.1.2023.

Socialstyrelsen 2023. Grundbok i BBIC – Barns behov i centrum. <<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2023-9-8734.pdf>> Viitattu 25.2.2024.

Staines, Jo & Selwyn, Julie 2020. "I wish someone would explain why I am in care": The impact of children and young people's lack of understanding of why they are in

out-of-home care on their well-being and felt security. *Child & family social work* 2020-08, Vol.25 (S1), p. 97-106.

Stenvall, Elina 2020. Osallisuutta ja osallistumista. Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:27. Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162410/STM_2020_27_r.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 18.2.2024.

Tiili, Anna, Eriksson, Pia & Tähtäpää, Tuija 2024. Toivoa paremmasta tulevaisuudesta: Sijaishuoltoyksiköiden kansallisella tietopohjalla kohti yhdenvertaisempaa sijaishuoltoa. Lastensuojelun Keskusliiton blogi. Blogipostaus 15.2.2024. <<https://www.lskl.fi/blog/toivoo-paremmasta-tulevaisuudesta-sijaishuoltoyksikoiden-kansallisella-tietopohjalla-kohti-yhdenvertaisempaa-sijaishuoltoa/>> Viitattu 10.3.2024.

Tilastoraportti 24/2023 16.5.2023. Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. THL. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146573/Lastensuojelu_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 28.7.2023.

Timonen-Kallio, Eeva 2015. Collaboration between child protection and mental health practitioners in Finland. Teoksessa Timonen-Kallio, Eeva, Pivoriene, Jolanta, Smith, Mark & Fernandez del Valle, Jorge (toim.) *On the Borders between Residential Child Care and Mental Health Treatment in Europe*. Turku: Turku University of Applied Sciences.

Timonen-Kallio, Eeva, Hämäläinen, Juha & Laukkanen, Eila 2016. Interprofessional Collaboration in Finnish Residential Child Care: Challenges in Incorporating and Sharing Expertise Between the Child Protection and Health Care Systems. *Child care in practice: Northern Ireland journal of multidisciplinary child care practice* 2017, Vol. 23, (4), 389-403.

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. korjattu painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Tulensalo, Hanna & Muukkonen, Tiina 2016. Lapsikeskeisyys lastensuojelun tilannearviossa – 2000-luvun kehityksen ja nykytilan arviointia. Teoksessa Petrelius, Päivi, Tulensalo, Hanna, Jaakola, Anne-Mari & Hietamäki Johanna (toim.) *Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi*. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131363/URN_ISBN_978-952-302-749-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 26.1.2023.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkauseräilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki. <https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf> Viitattu 2.4.2023.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarvio Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. <https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf> Viitattu 17.11.2022.

Unrau, Yvonne A., Seita, John R. & Putney, Kirstin S. 2008. Former foster youth remember multiple placement moves: A journey of loss and hope. *Children and youth services review*. Vol.30 (11), p. 1256-1266.

Valli, Raine & Perkkilä, Päivi 2015. Nettikyselyt ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 4. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue 2024. Lastensuojelun laitoshoido. <<https://vakehyva.fi/fi/palveluhakemisto/palvelu/lastensuojelun-laitoshoido#tab-introduction>> Viitattu 31.3.2024.

Vilka, Hanna 2015. *Tutki ja kehitä*. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Sijaishuoltopaikkaa etsimässä

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Teitä pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa pilotoidaan uudenlaista toimintamallia lastensuojelun laitoshoidon asiakasohjaukseen. Arviointi- ja selvitystyön laitoshoidon yksiköissä otettiin käyttöön uudenlainen yhteenvetodokumentti, joka välitetään sijoitetun lapsen vastuusosiaalityöntekijän tekemän lähetteen liitteeksi laitoshoidon asiakasohjausryhmälle. Olemme arvioineet, että sovellette tutkimukseen, koska olette osallistuneet työntekijän roolissa edellä kuvattun pilotoinnin toteuttamiseen. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja teidän osuuttanne siinä. Pehdyttänne tähän tiedotteeseen teille järjestetään mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkimuksesta, jonka jälkeen teiltä pyydetään suostumus tutkimukseen osallistumisesta.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen ei vaikuta asemaanne työyhteisönne jäsenenä. Voitte myös keskeyttää tutkimuksen koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytätte tutkimuksen tai peruuttatte suostumuksen, teistä keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on uudenlaista toimintamallia pilotoimalla saada aiempaa enemmän tietoa sekä lapsen omasta näkemyksestä että tuen tarpeesta, joka edesauttaisi lapselle sopivan sijaishuoltopaikan löytämistä laitoshoidon asiakasohjauksessa. Tutkimuksen tuloksia voidaan mahdollisesti hyödyntää jatkossa lastensuojelun kehittämistoiminnassa.

Tutkimuksen toteuttajat

Tutkimus on osa tavoitteellista Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lastensuojelun laitoshoidon asiakasohjauksen kehittämistä. Vastuullinen tutkija on Metropolian Ammattikorkeakoulun sosiaalialan (YAMK) tutkinnon opiskelija Satu Tynkkynen ja tutkimuksen toteuttamisesta on sovittu Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lastensuojelun sijaishuollon edustajan kanssa. Tutkimuksen yhteistyökumppanina on toiminut Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lastensuojelun sijaishuolto sekä arviointi- ja selvitystyötä tekevät laitoshoidon yksiköt. Metropolia Ammattikorkeakoulun edustaja on ohjannut tutkijaa tutkimuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan toteutusta arvioidaan tutkittaville osoitettulla palautekyselyllä. Palautekysely toteutetaan Metropolian Ammattikorkeakoulun sähköisellä E-lomakkeella, joka lähetetään Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon työntekijöille sekä arviointi- ja selvitystyön laitoshoidon yksiköiden työntekijöille. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Vastaaminen tapahtuu anonymisti, eikä tuloksista käy ilmi vastaajan tunnistetietoja. Palautekyselyn vastaukset hävitetään

asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua. Kysely löytyy osoitteesta x. Kyselyyn vastaamiseen on varattu kuukausi aikaa, jonka jälkeen kysely sulkeutuu. Pyydämme teitä vastaamaan kyselyyn viimeistään 28.6.2023.

Tutkimuksen mahdolliset hyödyt

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lastensuojelun kehittämistyöhön osallistuminen.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Tutkimukseen osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Tutkimustuloksista tiedottaminen

Tieto tutkimuksen valmistumisesta lähetetään sähköpostitse Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lastensuojelun työntekijöille. Tutkimuksen tulokset julkaistaan opinnäytetyössä, joka tallennetaan Theseus-tietokantaan osoitteeseen www.theseus.fi.

Tutkimuksen päätyminen

Myös tutkimuksen suorittaja voi keskeyttää tutkimuksen, jos tutkimustuloksia ei ole saatu riittävästi tutkimuksen loppuun saattamiseksi. Valmistuneen tutkimuksen tuloksista ilmoitetaan tutkittaville sähköpostitse tiedotteen muodossa.

Lisätiedot

Pyydämme teitä tarvittaessa esittämään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä tutkijalle/tutkimuksesta vastaavalle henkilölle.

Tutkijoiden yhteystiedot

Tutkija / opinnäytetyötekijä
Nimi: Satu Tynkkynen

Tutkimuksesta vastaa / opinnäytetyön ohjaaja
Titteli: Lehtori
Nimi: Niina Pietilä
Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy / Myllypuro

E-lomakekysely pilotointiin osallistuneille työntekijöille

Osana lastensuojelun laitoshoidon kehittämistä toteutettiin tutkimuksellinen pilotointi, jossa arviointi- ja selvitystyön laitoshoidon yksiköiden yhteenvetodokumentti toimitettiin sosiaalityöntekijän lähetteen liitteeksi laitoshoidon asiakasohjausryhmälle. Kyselyn tarkoituksena on selvittää, millaisia kokemuksia ja ajatuksia kyseinen pilotointijakso herätti työntekijöissä.

Kyselylomakkeen yhteydessä on toimitettu tutkimustiedote, josta selviää tutkimuksen tarkoitus ja toteutustapa. Tiedotteessa on tutkimuksen toteuttajan yhteystiedot, josta saa tarvittaessa lisätietoja tutkimukseen liittyen.

Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Vastaamalla kyselyyn annat suostumuksen kyselyn tulosten käsittelemiselle opinnäytetyön raportissa. Opinnäytetyö tullaan julkaisemaan osoitteessa www.theseus.fi

Työntekijän rooli

1) Vastaa on

- Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä
- Sijaishuollon sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja
- Avohuollon sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja
- Lapsen kanssa työskennellyt arviointi- ja selvitystyön laitoshoidon yksikön työntekijä
- Muu

Asiakastyö

2) Kuinka monessa asiakkuudessa hyödynsit kehitettyä yhteenvetodokumenttia?

Kokemus asiakasohjauksesta

3) Oliko dokumentin käytöstä mielestäsi hyötyä sopivan sijaishuoltopaikan etsimisessä?

Yhteenvedon sisältö

- 4) Kuvaavatko yhteenvedon teemat riittävästi lapsen tuen tarvetta?
- 5) Puuttuuko dokumentista mielestäsi jokin oleellinen aihealue, mikä?

Lapsen näkökulma

- 6) Miten lapsen oma mielipide ja toiveet tulivat mielestäsi esille yhteenvedossa?

Yhteenvedon käyttäminen työvälineenä

- 7) Minkälaisia ajatuksia yhteenvedon kirjoittaminen tai lukeminen sinussa herätti?

Kokemuksia tiedonkulusta ja yhteistyöstä muiden lapsen asioista vastaavien työntekijöiden kanssa prosessin aikana

- 8) Millaisena koit toimijoiden välisen yhteistyön kehittämisprosessin aikana? (Vastaus ei ole pakollinen, joten sen voi halutessaan jättää väliin.)

Ajatuksia kehittämistoiminnasta

- 9) Minkälaisia kehittämissuhteita sinulla on? (Vastaus ei ole pakollinen, joten sen voi halutessaan jättää väliin.)